

ВІСТНИК

ПОЛІТИКИ, ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

Виходить що неділі. — Менших рукописей не звертаєть ся.
Адреса: Wistnyk, Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 6.
Телефон: 13430. Чек. ковто: ч. 107.090.

Передплата: річно—20 К., 10 карбованців; піврічно—12 К.,
6 карб.; кварталньо—6 К., 3 карб. Ціна поодинокого числа
50 сот., 25 коп. Зміна адреси 50 с., 25 коп.

V рік. Ч. 8

Відень, 24-го лютого 1918.

Ч. 191.

Україна в небезпеці.

З великою радістю і вдовolenнєм зустрів український нарід вістку про мир між Україною і осередніми державами. По тім і сім боці державного кордону, який розділює український нарід на дві частини, в таборах полонених і виселенців з окупованих областей України, в усіх найглухших закутках, де тільки є жива душа українська, ся вістка викликала найкращі думки й надії, воскресила найдорожчі мрії. Всі раділи й тішили ся, сподіваючи ся, що сей перший мир принесе народам України спокій, волю і щастє. Кожному хотіло ся вірити, що вже прийшов кінець всім поневірянням і нещастям, які принесла з собою війна, що настав час вільного життя у своїй власній державі — Українській Народній Республіці.

Але в дуже тяжку годину воскресла воля українського народу, а ще серед тяжчих умов народила ся Українська Народня Республіка яко незалежна держава. Ворогам українського народу й державної самостійности України, що тепер обєднали ся під прапором большевиків, се не до вподоби й тому вони змобілізували всі свої сили, вжили всіх найкрайніших засобів, щоб стати на перешкодї всім змаганням народньої власти української держави до миру. Панове большевики на чолї з Ленїном-Бронштейном не хотять признати мира з Україною, бо вона не попросила в них на те дозволу. Вони зібрали величезні сили „червоної гвардії“ та йдуть війною проти України, руйнуючи її дощенту. А щоб ушпінїше вести боротьбу проти України та її державної влади — Української Центральної Ради й Ради народніх міністрів, большевики послали на Україну цілу армію агітаторів. Большевики-агітатори, як ті паразити, розлізли ся по цілій Україні й підточують державний органїзм української держави, підбурюючи темні маси українського народу проти народньої влади. Українську Центральну Раду, яка складаєть ся переважно з представників українських селян, робітників, салдатів і політичних та громадських організацій, і Раду народніх міністрів, яка складаєть ся виключно з українських соціалїстів, вони називають буржуазною. Замість існуючої зараз державної власти на Україні вони пропонують нову, так звану советську, яка-б підлягала Троцькому-Бронштейнови в Петроградї, себто, щоб з самоетїйної України зробити знову провінцію російської держави, якою керують зараз замість царя панове большевики. Проти всієї української соціалїстичної інтелїгенції, яка досї стояла на сторожі інтересів українського народу, також ведеть ся агітація, щоб нарід їй не вірив, поборював і навіть винищував. Се робить ся для того, щоб замість свідомої інтелїгенції, яка добре розумієть ся на політичних справах і займає зараз відповідальні місця, посадити несвідомих, темних людей, які нічого не розуміють зі складних політичних справ і які-б покірно слухали большевиків і робили-б лише те, що їм скажуть, як се було на мирових переговорах у Берестю, де напівгра-

мотний робітник Медведев ніби заступав Україну, а говорив лише те, що йому наказував пан Бронштейн.

Серед української армії большевики агітують за тим, щоб усі українські вояки кидали зброю та йшли до дому, бо Україні ніщо не загрожує. Большевики, мовляв, хоч і йдуть на Україну, але лише для того, щоб повалити „буржуазну“ Центральну Раду, яка ніби-то не хоче дати селянам землю й передати всю власть у руки самого народу.

Такі демагогічні й провокаційні виступи большевиків серед темних мас українського народу, які не можуть розібрати ся, де саме правда, хто буржуй, а хто дійсний соціалїст і пролетарій, довели до того, що багато українського війська пішло до дому, покинувши зброю, де попало. Селяне почали з недовіррєм відносити ся до своїх же людей, що свідомо боронять ся від усяких нападів большевиків і інших ворогів України. Кожну людину, що має чисту одїж або дозволить собі боронити „буржуазну“ Центральну Раду, що більше, кожного грамотного уважають за „буржуя“, за народного ворога.

Таким способом панове агітатори-большевики вбили вже величезний клин поміж український нарід, викликали вже розбрат, а головно ослабили або цілком здезорганїзували дуже багачько частей української армії.

Зробивши се, большевики послали свою армію „червоної гвардії“, до якої вступають безробітні, голодні й обдерті робітники, цілий люмпен пролетарїят, усі злочинці, що сиділи в тюрмах, колишні жандарми й поліцаї й інші темні особи, на Україну, щоб скинути „буржуазну“ державну владу Української Народньої Республіки й завести „народню“. Щоб салдати „червоної гвардії“ були вірніші большевикам, або вірніше — Ленїнови й Бронштейнови, їм платять по 40 карб. на день „жалування“ і по 20 карб. „прогонних“. Само собою розумієть ся, що все награбоване під час большевицьких „бойових операцій“ лишаєть ся „героям“.

При таких обставинах большевики накинули ся на головніші міста України і на саме її серце — Київ. Заговорили по цілій Україні тяжкі большевицькі гармати, кулемети й рушницї, забігали панцирні потяги й автомобілі, літають озброєні літаки. Руйнують місто за містом, вальять будинки за будинками, грабують і вивозять з України все, що попадаєть ся під руки, а головно: збіжжа, цукор, вугіль і залїзо.

В той самий час розагітовані й здезорганїзовані большевиками українські салдати-селяне сидять собі вдома на селах і не відають, що творить ся на цілій Україні. Вони радіють, що дістали ся до дому, та ждуть того щасливого часу, як прийдуть „браття“-большевики й заведуть на Українї рай з правительством з самого народу. І тільки тоді, як большевики появляють ся на село й почнуть „господарити“,

забираючи все збіжжя, скотину, птицю і інші річі, селяне-воляки починають розуміти, який то солодкий большевицький рай, які то з них щирі соціалісти, та тоді вже пізно. Большевики добре озброєні, а селяне — бувші українські воляки стоять з голими руками, бо зброю по намові большевиків покинули й не знають, що робити. Благання і сльози, на які український нарід дуже багатий, нічого не помагають. Большевики зі своїми „соціалістичними“ бандами покидають села лише тоді, як добре їх „очистять“ від усього, що їм потрібно. В містах же панове-большевики розтабують ся і заводять „порядки“, нищать „буржуїв“—Українців дикунським способом і т. ин.

Вірні Українській Центральній Раді й Раді народніх міністрів українські війська не можуть дати собі ради, бо їх замало для того, щоб завести порядок на цілій Україні, бо для цього треба примусити большевиків залишити Україну. Українська Центральна Рада, щоб хоч трохи зберегти Київ від стрілянини, покинула його та виїхала до Житомира. Але большевики не вгавають і роблять своє. Київ майже сплюндрований. Багацько людей, знаних як видатних діячів, замордовано.

Опинившись у такім скрутнім становищі, Українська Центральна Рада, яку тепер ще сильнійше підтримують усі свідомі елементи українського народу, змушена була звернути ся з проханням про поміч до Австро-Угорщини й Німеччини.

Представники Української Центральної Ради, що ведуть зараз переговори з Австро-Угорщиною й Німеччиною про поміч, просять, аби єї держави як найскорше відпустили полонених на Україну та, як що можна, щоб їх перед відїздом на Україну озброїли. На думку Укр. Центр. Ради полонені Українці, а надто ті, що на протязі кількох років під зверхнім проводом Союзу визволення України провадили в полоні політичну й культурно-національну роботу, будуть в силі допомогти їй випровадити з України большевиків і завести там лад і спокій, без якого державне життя не можливе.

Німецькі війська, що стоять на українськїм фронті, сполучивши ся з реорганізованими українськими військами, фактично вже пішли на поміч Україні. Такі міста, як Лупьк, Рівне, Новгород-Волинський, Коростень, Шепетівка, Житомир і ин., які були загрожені з боку большевиків, уже зайняті згаданими військами й таким способом уже забезпечені від нападу большевиків. Крім того ті війська сполучають ся з бувшими полоненими Українцями, тепер уже вільними горожанами Української Народньої Республіки, яких осередні держави вже випустили з полону. З дотепершніх звідомлень про поміч Україні знаємо, що в Новгороді-Волинськїм і Житомирі німецькі війська злучили ся з українськими частинами. Треба сподівати ся, що визволяти Україну від большевицьких розбійницько-грабїжницьких банд і заводити порядок та спокій доведеть ся переважно тїй часті полонених Українців, які більш-менш політично й національно освідомлені та які ніколи не піддадуть ся тїй підступній агітації большевиків, як піддало ся дуже багацько несвідомих Українців-воляків, що покинули армію та зброю, а тепер не можуть бороти ся, коли нападають на них же самих. Поміч німецьких військ мабуть потрібуєть ся лише тому, що самі полонені Українці не зможуть дуже скоро організувати артилерійські бригади, кулеметні команди, авіаційні парки і т. ин., бо-ж для цього треба дуже багацько часу, а поміч потрібна зараз, не гаючи жадної хвилини, щоб захистити хоч те, що ще вціліло на Україні. Тому в околиці Ковеля тепер формують ся з полонених Українців, що прибувають з ріжних таборів, усе нові й нові військові одиниці.

Таким чином на долю полонених Українців, вірних синів свого Рідного Краю, припадають надзвичайно великої ваги завдання. Завдання, від виконання яких залежить воля і щасте українського народу на цілі столїття. Коли зуміють вони відстояти, як слід, інтереси свого народу, пе-

реможуть усіх ворогів самостійности України й заведуть лад та спокій у своїй державі, Українська Народня Республіка буде процвітати й розвивати ся на користь свого народу. Колиб же трапило ся так, що й полонені піддадуть ся большевицьким підступам, тоді Україна знову буде поневоленою країною панів володарів російської держави, а український нарід знову лишать ся рабом.

Вірить ся, що полонені Українці виправдають те довірре, яке на них покладає Українська Центральна Рада, як народня державна українська власть, й що їм пощастить разом із братами, зорганізованими у „Вільне Козацтво“, „Гайдамацькі куріні“ й ин., які й зараз ведуть завзяту боротьбу проти напасників-большевиків і тих банд, що підтримують їх, завести належний порядок у своїй молодій державі.

Вірить ся, бо вже є відомости, що в деяких таборах, де є Українці, зорганізовують ся полонені в сотні й цілі полки, прохаючи власти як найскорше відправити їх на Україну. З робітничих команд зголошують ся Українці до українських полків і благають, щоб їх позабирали з робіт та як найскорше відослали в ті табори, де формують ся добровільні українські війська.

З цього досить ясно, що полонені Українці, хоч і зне-силені кількалїтньою неволею, але розуміють, як слід, свої горожанські обовязки перед Вітчиною і не ждуть, доки їх покличуть до війська, а почувши, що Україна є в небезпеці, самі зголошують ся завчасу.

Все се разом є доброю запорукою, що Україна зараз хоч і є в великій небезпеці, але в скорім часі та небезпека цілком мине й що український народ таки не буде більше рабом, а вільним господарем у власній вільній державі — самостійній Україні.

Полонений Іван Павлюк.

Скороспілим патріотам.

Тоді, як небо в змарах було
Ненає в морок оповите
І ціле суспільство сном дрїмало,
Тоді не було з ким робити.
Тоді, як країні одишчї
Серед хуртовин торпеливо
Боролись з темрявою завзято,—
Ви лиш всміхали ся мумливо.

Тоді-ж, коли промі прояслись,
Коли кінець прийшов роботі,
Коли нарід здобув свободу,—
Ви перші стали патріоти.
І на скарби ті дорогийшли,
Що країні сили роздобули,
Що кровю власною купили,—
Ви перші руку наложили.

І не тільки те. Щоб мати право
Загарбати собі свободи,
Ви перші кинули болотом
В тих дійсних страдників народніх.
Ви їх помиями облили,
Плюєте їм в ясні обличчя.
Щоб знизити їх перед народом,—
Брехню пускаєте у вічн...

О ні! Не було-б Бога в нас на світі,
Святі не були-б заповіді,
Якби вам, низьким „патріотам“,
Вдало ся правду повалити!

Я трічі плакав би на днину,
Прокляв би небо, рай і Бога...
Та краще згинути, сконати,
А ніж дожити часу такою!!

Полонений П. Палій.

Українська організація полонених фрайштатського табору про сучасний момент на Україні.

Щоб видобути думку полонених Українців про те, як вони дивлять ся зараз на теперішнє загально-політичне становище України, Союз визволення України розіслав був до всіх українських таборів цілий ряд питань, з відповідей яких можна було б досягнути зазначену ціль. Центральна українських організацій фрайштатського табору — Головна Українська Рада вже всі ті питання розглянула й ухвалила відповідні резолюції, які ми й подаємо до відома своїх читачів.

Про Союз визволення України. Союз визволення України, розпочавши свою діяльність в часи, коли московське правительство, вірне своїй імперіалістичній політиці, розпочало війну з осередніми державами, аби загарбати останній кусяк української землі — галицьку Україну, де ще український народ мав змогу національно розвивати ся, розпочавши свою діяльність в часи, коли в огні світової пожежі мала рішити ся доля багатьох народів, а зокрема українського, Союз визволення України сміло підняв прапор самостійності України й тим до певної міри причинив ся до того великого діла, що Україна зі своєї війни вже вийшла самостійною державою. Союз визволення України, стоячи на сторожі інтересів українського народу, сміло й непохитно обстоював ці інтереси скрізь, де сього вимагало добро українського народу. Проголосивши безоглядну війну царській Росії, Союз визволення України весь час стояв на принципі, що ні одна пядь української землі ні в яким разі не повинна бути прилучена до Польщі. Коли центральні держави в падолисті 1916 р. проголосили самостійність Польщі, в межі якої мала увійти Холмщина, Союз визволення України заложив проти сього рішучий протест. Після того, як вибухла російська революція й царське правительтво повалено, а український народ в межах Росії дістав змогу будувати своє життя по своїй волі, Союз визволення України 2 травня 1917 р. змінив своє становище супроти Росії й, лишаючи ся далі на становищі державної самостійності України, відпорядкував себе центральним українським державним організаціям у Києві, лишаючи за собою право опікувати ся полоненими Українцями в центральних державах і українським населенням на окупованих територіях Волині й Підляшя, де його заходами за-сновано багато українських шкіл, а також в Білій на Підляшю валаджено видавництво української часописи „Рідне Слово“. Крім того діяльність Союзу визволення України виявила ся :

1) в ширенню національної свідомости поміж полоненими Українцями Австро-Угорщини й Німеччини, для якої ціли видавав ся: а) орган Союзу визволення України „Вістник Союзу визволення України“, який від 1 січня 1918 р. має назву „Вістник політики, літератури й життя“; б) видавала ся й ширила ся між полоненими відповідна література; в) виділяли ся полонені Українці в окремі національні табори, в яких засновували ся національні й політичні та культурні організації для національного освідомлення полонених. Крім того Союз підтримував усі ті українські організації, які повставали в мішаних таборах. Коли взяти на увагу повну національну невідомість Українців у той час, як вони попадали в полон, то національно-просвітна робота Союзу зробила те, що майже всі полонені Українці до якоїсь міри національно освідомили ся. Щодо роботи Союзу в т. званих українських таборах, де засновано, як уже вище сказано, різні культурно-національні й політичні організації, їх просвітна робота тут проявляла ся: а) у видаванні таборової часописі „Розвага“ (в данім разі мова йде про Фрайштат), яка розсилала ся на робітничі команди й інші табори полонених в числі 1600 примірників що тижня. Друкували ся брошури, які також розсилали ся на тіж адреси; б) про-

вадили ся виклади й реферати на суспільно-політичні й національно-просвітні теми; в) впоряджали ся театральні вистави, що найменше два рази на місяць.

2) Союз визволення України ставив собі завданням інформувати західно-європейські народи й держави про українську справу й, що праця не пропала марно, найліпше се виявило ся з голосів європейської преси й на мирових переговорах в Берестю.

3) Тоді, коли Галичина була залита російським військом і провідники українського народу Галичини знайшли ся також на еміграції, Союз визволення України, ставши членом Загальної Української Ради у Відні, доказував перед цілим світом єдність інтересів українського народу без ріжниць кордонів. З того сього бачимо, яку незмірно велику прислугу зробив Союз українському народови в сю велику переломову історичну хвилю, й віримо, що ся праця Союзу буде записана золотими буквами в історії українського народу.

Результати діяльності Союзу й таборових організацій уважаємо потрібним сканіталізувати тим способом, щоб полонені Українці, повернувши ся до Рідного Краю, утворювали на місцях свого побуту такі політично національні й культурні організації, які б могли продовжувати й на Україні ту корисну діяльність в майбутнім новім життю українського народу, що провадила ся тут у полоні. Ті організації могли б вести роботу на Україні або цілком самостійно або об'єднуючи ся чи зливаючи ся з існуючими вже там подібними організаціями. Гадаємо, що політичне життя й надалі буде провадити ся в політичних партійних організаціях і тому було б вказаним, щоб полонені вже тепер гуртували ся в партійні групи після своїх переконань і класового становища.

Революція в Росії й на Україні. Перспективи революції. Сучасну російську революцію оцінюють ріжно: одні уважають її буржуазно-ліберальною революцією, інші — соціальною. Ми-ж не можемо погодити ся ні з першою ні з другою оцінкою.

Беручи на увагу хліборобський характер продукції переважної частини російської держави, недостачу промислу, зглядно слабість його на окраїнах Росії, беручи на увагу події 1905-6 рр. і після сього та дотеперішній розвиток національної справи, можемо ствердити, що :

1) сучасна російська революція, яка поклала кінець пануванню абсолютизму в Росії, видвинула не лише соціальні, але й національні визвольні змагання до самоозначення;

2) в процесі використання наслідків революції щораз сильніше виступають окремі інтереси неросійських народів-областей сеї держави, які доведуть (тим більше, що се дієть ся у війні, котра як один з перших своїх гасел видвинула гасло визволення націй) до повного усамостійнення більше розвинених західних націй, як: Українці, Фінляндці, Поляки й ин., а в найпершій разі до створення замість давньої Росії — федерації народніх республік;

3) завелика крайність гасел російської революції, як се показує панування большевиків, доводить до тим скоршого відділення не російських народів; в самій же російській республіці поступованне большевиків може довести до повороту реакції;

4) загалом, беручи на увагу найкращі можности використання революції в поодиноких державах, що повстали на звалищах царату, мусимо ствердити, що ся революція покажет ся в своїх наслідках революцією соціальних реформ, а не соціальною революцією, до котрої ці краї економічно ще не доросли.

Суспільний ідеал. Стоячи на становищі інтересів народніх мас, повинні ми змагати до такого суспільного ідеалу, котрий відповідав би як найбільше засаді рівности. Сим ідеалом уважаємо такий суспільний лад, в котрім всі засоби продукції стали б власністю всього народу, а все господарство

вело ся-б під кермою народної держави в інтересі як найширших народніх мас. Нашим суспільним ідеалом є отже соціалізм.

Політичний ідеал. Нашим політичним ідеалом може бути тільки така форма державного устрою, котра виключає можливість якої небудь експлоатації й утиску одного народу иншим. Се може досягнути кожний народ тільки в своїй самостійній, від нікого незалежній державі. Лише тоді, як всі народи будуть зорганізовані в самостійні національні держави, можна буде досягнути ідеал міжнароднього братерства в формі всевітньої федерації вільних народів.

Головні основи устрою української держави. Щодо політичного устрою української держави—повинні ми змагати до того, щоб Україна: 1) була самостійною, від нікого незалежною, суверенною державою; 2) щоб українська держава була демократичною республікою; 3) щоб на її чолі стояв президент, вибраний на 5 літ всенароднім голосуванням, при чім кандидатом на президента може бути тільки горожанин Української Народньої Республіки мужеського пола, котрий скінчив 30 літ життя. У виборі президента беруть участь всі горожане, яким прислугує активне виборче право до парламенту.

4) Найвища законодавча влада в Українській Народній Республіці повинна належати: а) українському однопалатному парламентови, вибраному на протяг 4 років загальним, рівним, безпосереднім, таємним і пропорціональним виборчим правом, при чім пасивне виборче право до парламенту прислугує горожанам Української Народньої Республіки, без ріжниць пола, що покінчили 25 років життя; б) українському народови.

Обидва єї чинники виконують законодавчу владу таким способом: Право законодавчої ініціативи прислугує Раді міністрів, парламентови й народови, коли законопроект внесе на письмі й підпише 1 мільон управнених до вибору горожан. Закони ухвалюють ся народнім парламентом і затверджують ся президентом. В разі, коли президент вважає ухвалений парламентом законопроект невідповідним або шкідливим, прислугує йому право відмовити ся від санкції й відкликати ся до всенароднього голосування (референдум). Крім того мусить бути виданий під голосування кожний законопроект, як сього жадає на письмі що найменше 600.000 виборців.

5) Виконуюча влада в Українській Народній Республіці належить Раді міністрів. Міністрів вибирає парламент і вони є перед ним відповідальними.

6) Адміністрація в Українській Народній Республіці повинна бути збудована на двох засадах: а) централізації, оскільки ходить про справи загального національного або загального державного характеру, як напр. справа народньої, середньої й вищої освіти, армія, судівництво, почта й телеграф, залізниця, важайші дороги і т. ин.; б) децентралізації, оскільки ходить про справи чисто місцевого характеру, як напр. місцеві дороги, гуманітарні інституції, деякі земельні справи і т. ин.

Адміністраційний поділ на „землі“, предложений головою Ц. Ради проф. М. Грушевським, вважаємо добрим з тим, що між „землями“ й найменшими адміністраційними одиницями, селом, чи містечком, повинна стати посередня адміністраційна одиниця—волося. Міста понад 15.000 мешканців повинні мати самоуправу.

7) Всі адміністраційні й судові влади повинні бути по можности виборні з тим, що кандидати на виборні становища матимуть потрібні кваліфікації.

8) Виборче право до всіх виборних інституцій, як центральних, так і місцевих, повинно опирати ся на засади загальности, безпосередности, рівности, таємности та пропорціональности, при чім управненими до голосування мають бути всі горожане Української Народньої Республіки без ріжниць пола, котрі покінчили 20 літ життя.

Армія. Будучи сторонниками загального роззброєння, вважаємо, що як довго таке загальне роззброєння не наступить, то Українська Народня Республіка в інтересі негнучкості своєї території, своїх інтересів і прав мусить опирати ся на сильну мілітарну організацію в формі народньої міліції. Одначе до часу, заки молода українська держава не приверне на своїх землях повного ладу й порядку та не утривалить свого самостійного існування, вважаємо необхідною як найсильнішу постійну армію.

Земельне питання й земельна політика на Україні. Цілковитого вивласнення й соціалізації землі на Україні в теперішній час ще не можливо перевести в життя, бо то викликало-б нову горожанську війну й упадок хліборобської продукції. Для задоволення потреб безземельних і малоземельних селян-хліборобів мають бути сконфісковані для державного Українського Земельного Фонду всі землі: державні, царські, удільні (князівські), монастирські й церковні, а також землі приватних власників, при чім норму земельної площі, вільної від конфіскати, мають установити Українські Установчі Збори. Зазначуємо, що чим вища буде та норма, тим легше буде перевести таку земельну реформу.

Вся земля відбираєть ся без викупу, одначе оскільки ходить про гіпотечні борги публичним інституціям і чужим державам, то українська держава має їх сплату перебрати на себе.

Всі ліси, води та підземні багатства на Україні повинні бути сконфісковані на власність української держави на користь всього народу.

З Українського Земельного Фонду в першу чергу треба задоволити безземельне та малоземельне селянство на умовах, які мають виробити Установчі Збори. Великі зразкові господарства, а також ті більші господарства, котрі мають особливу вагу для народнього господарства України, необхідно зберегти від поділу та вести в інтересах всього народу під кермою демократичних організацій: органів самопорядкування, кооперативів і професійних робітничих спілок.

Для того, щоб дати еспромогу безземельним і малоземельним селянам найти собі заробіток, українська держава повинна дбати про піднесення промислу.

Торговля і промисл. Загранична торгівля держави повинна бути така: 1) Торговлю всіма важайшими продуктами, котрі відіграють значну роль в торговельнім білянсі, повинна держава перебрати в свої руки, себто змонополізувати. 2) Ввіз фабричних продуктів зза кордону обложити поміркованою охоронною тарифою, котра служила-б поки-що нерозвиненому українському промислови охороною від закордонної конкуренції, при чім приміювати се належить дуже обережно, щоб не зробити український промисл таким, що він цілковито покладатиметь ся на охорону держави, а щоб він і сам розвивав своєю самодіяльністю, аби з часом міг стати до свободної конкуренційної боротьби зі світовим промислом.

Внутрішня торгівля повинна вести ся в інтересі, як продуцентів, так і консументів. Для сього держава повинна старати ся зовсім усунути приватне посередництво, а звернути як найбільше увагу на кооперацію і покрити край цілою сіттю кооперативів консументів, як і продуцентів.

Промисл. Українська держава повинна конче дбати про розвиток тих галузей промислу, котрі важні для державного й господарчого життя України й для котрих є в державі сприяючі умови. Щоб український промисл як найбільше унезалежнити від заграничних капіталів, українська держава повинна дбати всіма силами про розвиток громадських підприємств та допомагати їм в придбанні потрібних капіталів. Промислови належало-б надати більше національний характер і тому державні концесії треба надавати перше всього своїм підприємствам, як тільки вони є в змозі їх виконувати. Завести негайно відповідне число технічних шкіл, звідкіля могли-б виходити краще кваліфіковані робітники.

Промисли, які надають ся до державної управи та які мають велике значіння для всієї людности, держава повинна перебрати в свої руки. Також належить звернути увагу на муніципальні підприємства й піддержувати їх державними кредитами й порукою. Кооперативні підприємства також залуговують на як найбільшу симпатію й тому держава повинна їх як найбільше ширити. Дрібний промисл піддержувати державними кредитами через кооперацію. Для кращого приложення кооперації до життєвих потреб народу треба-б зре-вдувати існуючі тепер закони про кооперацію.

Організація кредиту й фінансова політика. Зцентралізувати кредит в державних руках через національні банки, котрі стояли-б під контролею держави. Звернути увагу на кредит для селянства та дрібних підприємців, а також і кооперативних інституцій. Заграничні позички треба робити лише до такої висоти, щоб їх можна сплачувати, не перетягаючи народу надмірними податками. Податковий тягар треба перекласти на заможні верстви людности шляхом заведення податків: а) прогресивного доходного, б) прогресивного на майно, в) на незаслужений приріст вартости, г) на спадщину й д) на річи втіхи.

Робітниче питання. При сучаснім положенню на Україні не можна перевести повної соціалізації засобів продукції, бо цілковите перебрання продукції в руки належно невідготованого до сього робітництва мусіло-б дуже шкідливо відбитися на продукції. Уважаємо, що можна-б вже тепер перевести в життє такі домагання: 1) Біржі праці для безплатного посередництва поміж робітниками й підприємцями в усіх галузях праці в згоді з професійними організаціями з заборною приватних посередницьких контор. 2) Організації допомоги безробітним у згоді з професійними спілками. 3) Організації у згоді з робітництвом догляду за санітарними й гігієнічними умовами праці та станом помешкань для робітників, невмішування господарів у внутрішнє життє робітників. 4) Видання обовязкових постанов охорони праці, заборона нічної праці. 5. Всестороння охорона робітників по всіх підприємствах з утворенням інспекцій з представників від робітництва; заборона праці понад нормальний робочий день; тиждневий 42-годинний без перерви відпочинок; заборона праці дітей до 16 років; обмеження праці для підлітків (16—18 літ) до 6-годинного робочого дня; заборона жіночої праці, де вона шкідлива для жіночого організму; звільнення жінок від праці під час родів на 10 тижнів з полишенням повної платні; улаштування при підприємствах ясел для немовлят і малолітніх; звільнення жінок для годівлі грудних дітей через 3 години й не менше ніж на $\frac{1}{4}$ год.; заборона видавати платню товарами й виплата у робочий час; заборона господарям робити якісь відрахунки з платні робітників, на що-б то не було; безплатна лікарська поміч для робітників з полишенням платні під час хвороби.

Заведення в підприємствах 8-годинного робочого дня для робітників і 6-годинного для бюрових урядовців; плата, згідна з тарифами професійних спілок; відпустки з видачою заробітної платні; заведення мінімуму заробітної платні. Асекурація робітників (з фондів капіталістів) на випадок хвороби, нещасних пригод та професійних хоріб, інвалідности та старости, вдів, сиріт, материнства. Утворення робітничих комітетів з обовязковою їх участю у виробленню внутрішнього розпорядку й умов праці, контролю над працею. Карна відповідальність господарів за зламання законів про захист праці. Вибірні промислові суди з робітників і промисловців. Забезпечення повної волі коаліцій для всіх робітників.

Національне питання. Горожане Української Народньої Республіки, якої-б нації вони не були, мусять користувати ся рівним горожанським правом без усяких обмежень. Національні меншости на Україні мусять дістати найширшу національно-особисту автономію в справах власного національного життя. Таким рішенням національного питання осягнуть ся те, що всі народи на Україні будуть вдоволені,

національні спори та боротьби не будуть тормозити державного життя.

Просвітна справа на Україні. Виходячи з того становища, що українське громадянство становлять переважно селяне, треба в першу чергу подбати про як найширшу організацію народньої освіти, щоб таким чином з тої темної до сього часу селянської маси виховати свідомих громадян. Для сього необхідно: а) зреформувати науку в усіх уже існуючих народніх школах в таким напрямі, щоб вона відповідала духови часу й життєвим інтересам українського народу; б) тому, що існуючих тепер народніх шкіл замало для того, щоб усі діти шкільного віку мали змогу вчитися, необхідно в міру можливости поширювати шкільну сіль; в) до часу, поки українське громадянство настільки освідомить ся, що само пізнає всю вагу та значіння освіти, завести примусову шкільну освіту для всіх дітей без виймки, як для хлопців, так і для дівчат; до часу, поки народня школа досягне того, що на Україні не буде неграмотних, необхідно при народніх школах зорганізувати курси для неграмотних; д) безплатна роздача дітям підручників і приладів до навчання; е) тому, що український народ з природи здібний і має нахил до ріжних шук, необхідно піднести в школах науку музики, співу, рисуноків і т. ин.; ж) устанавлення лікарського догляду над учнями; з) організація дошкільної освіти; і) діточі садки й захоронки; к) організація промислових і ремісничих шкіл; л) людові університети, вищі школи: лісничі, рільничі, торговельні і т. ин.; м) наука релігії (на ваш погляд як річ приватна) мусить бути необовязкова; н) безплатне навчання незможних дітей у середніх і вищих школах, видача їм стипендій, харчів, одежі і т. ин.

На полі народньої освіти й піднесення культурного народнього рівня дуже важну роль відіграють також т-ва „Просвіта“, тому сі організації необхідно як найширше розвинути на Україні на зразок галицьких „Просвіт“.

Церковна справа. Стоїмо на становищі, що релігія, віра — повинна: а) бути зовсім приватною справою кожного горожанина, б) на означення даної людини як національної одиниці, члена нації ніяк не повинна впливати. Уважаємо: 1) необхідним заведення повного розділу поміж справами церковними й державними; 2) видання Українськими Установчими Зборами відповідних законів про зорганізування життя віроісповідань і про передачу піклування всіма релігійними справами членів даної віри віроісповідним громадам, про передачу їм тепер існуючого майна і т. ин., про безконфесійність та звязані з сим наслідки в правнім життю громадян.

З огляду на се, що увесь майже український народ православної віри, що російська держава в єдиній, неподільній всеросійській церкві мала визначний засіб поневолення українського народу, що церква ще довгий час буде відігравати велику роль в народнім життю, уважаємо, що в інтересі нації є, щоб православна церква на Україні була зовсім окремою, автокефальною.

Відношення до українських політичних партій. Оцінюючи програми, тактику й дотеперішню діяльність українських політичних організацій, як тих, що існують на Україні від довшого часу, так і тих, що повстали вже в часі революції 1917 р., мусимо ствердити, що досі на Україні ще нема такої політичної організації, яка-б об'єднювала в собі широкі трудові маси українського народу (трудове селянство й міське робітництво, ремісників і трудову інтелігенцію) в одну міцну політично-національну громаду, щоб вести їх певним шляхом до повного культурно-національного й політичного розвитку та цілковитого забезпечення інтересів тих мас.

Партія українських соціалістів-революціонерів, хоч тепер і має досить великий успіх серед селянства України, але той успіх лише тимчасовий. Осягнути його у с.р. завдяки своїм демагогічним виступам серед несвідомих народніх мас з гаслом „земля нічия“ та тому, що спосіб розв'язання зе-

мельного питання, який пропонують с.-р., мало освідмленим селянам здасть ся найбільш справедливим. Коли прийдець ся с.-р. переводити свою програму в життє, трудове селянство зрозуміє її, як слід, і, зрозумівши, охолоне до партії с.-р. З причини великого максималізму партії с.-р. в земельній справі не користає тепер з великої популярности уміркованійша народницько-соціалістична трудова партія, але вона не гірше віддає інтереси трудового селянства ніж партія с.-р. Колишня радикально-демократична партія, а потім партія соціалістів-федералістів і інші їй подібні, що одна за одною повстають тепер на Україні, обєднують переважно незначні гуртки української інтелігенції. Мають вони буржуазно-демократичне забарвлення і трудовим масам досить чужі. Самостійницькі групи, українська народна партія, Союз української державности, Союз соціалістів-самостійників не вєспіли ще себе проявити з практично політичного боку, але своїм національним радикалізмом можуть рахувати на успіх серед значної частини середнього селянства, міщанства й інтелігенції.

Найбільшої уваги й найширшого підтримання з боку робочого люду України заслуговує українська соціалдемократична робітничка партія (колись революційна українська партія). Вона належить до найстарших українських політичних партій. Вона дуже багато праці поклала в освідмлюванню і підготовлюванню українського робочого люду до революції 1905 р. Вона-ж зі своїми славними провідниками В. Винниченком, С. Петлюрою, М. Поршем, Ткаченком і ин. відограла дуже велику історичну для України в хвилю, що настала по революції 1917 р. Український народ не забуде заслуг сеї партії коло національного відродження і визволення. Але й ся партія не може цілком задоволити більшости трудового народу, через свій вузько-класово-робітничий характер. Класове доктринерство сеї партії й ідеологічне її приспособлюванне до російської соціалдемократичної робітничої партії шкідливо відбивають ся на розвитку політичної боротьби працюючих мас українського народу. А що у с.-д. р. п. звернута з своєю концепцією класової боротьби й опертєм переважно на міський пролетаріят, не може обєднати всього трудового народу України, длятого заходить потреба, щоб утворено цілком нову політично-соціалістичну організацію, яка-б самостійно взяла ся до великої творчої роботи в новім життє українського народу, обєднуючи й освідмлюючи всі трудові маси України.

Відношенне до культурних і економічних організацій загального значіння. Майже всі постійні організації в суспільстві приносять якусь більшу чи меншу користь населенню. Так кооперація, шляхом взаємної допомоги й солідарности, утворює не лише матеріальні, але й духові добра на користь всіх і розвиває у членів замість почуття приватної власности почуттє колективної власности й тим відиграє велику ролю в соціалістичнім розвитку. Сю організацію уважаємо своїм обовязком не тільки піддержувати, а як можна, більше розвивати, засновуючи різні кооперативні товариства там, де їх ще нема. Також заводові й фабричні організації розвивають класову свідомість серед пролетаріату й тому вони корисні.

Щодо просвіти—ми переконані, що повне щастє людей може тоді прийти, коли всі дістануть гарну освіту й через те мусимо всіма силами піддержувати й розвивати різні просвітні організації.

У відношенню до станових зглядно класових українських і російських революційних організацій стоїть українська організація фрайштатського табору на такім становищі: Всі українські революційні організації як старі, так і поветалі під час революції, з вїймкою большевицьких, максималістичних і анархістичних, підтримувати всіма силами. Щодо російських організацій — й до них можна вступати, але лише з тим, щоб вивести звідти членів української народности, які залягнені туди гарними привабними гаслами, а нині ще удержують ся через недостачу ширшої національ-

ної свідомости або силою привычки. Різні ради (совіти) робітничих, салдатецьких і селянських депутатів уважає явищем тимчасовим, перехідним. До тих організацій потрібно так само вступати з такою самою метою, як і до російських організацій.

Відношенне до У. Ц. Ради й Ради народніх міністрів. Проїшовши цілу діяльність У. Ц. Ради, сього тимчасового українського парламенту, та її виконавчого органу І. Секретаріату, нині Ради народніх міністрів, українська організація полонених фрайштатського табору в горішній Австрії:

1. Висловлює Центральній Українській Раді й Раді народніх міністрів своє повне довірре.

2. Признає заграничну політику Ц. Ради й Ради народніх міністрів послідовною й витривалою, яка привела український народ до осягнення його ідеалу, до утворення за такий короткий час власної, самостійної й від нікого незалежної Народньої Української Республіки.

3. Уважає мир з осередніми державами, який заключило правительство Української Народньої Республіки, єдиним виходом з того страшного положення, в яким опинив ся український народ наслідком сієї війни.

4. Констатує, що границі на заході, які зроблені мировим договором між Україною та Австро-Угорщиною й Німеччиною, поведені справедливо й не захоплюють ані клаптика польської землі.

5. Уважає Ц. Раду й Раду народніх міністрів справжньою репрезентацією всіх суспільно-політичних змагань і напрямів України, дійсним виразником волі й ідеалів українського народу.

6. До часу скликання Українських Установчих Зборів Ц. Рада й Рада народніх міністрів є єдиною революційною владою всієї України й організація буде сю владу всіма силами підтримувати в її дальшій роботі на користь і щастє рідного народу.

Переходові форми організації полонених і ліквідація роботи. Переходовою формою організації полонених перед поворотом до Рідного Краю мають бути безпартійні земляцтва, в які повинні зорганізувати ся полонені ще тут у полоні по новому поділу України на адміністративні округи, згідно з проєктом проф. Грушевського.

Таборові організації мають бути зліквідовані тим способом, що таборові бібліотеки й театри мають бути передані відповідним суспільним інституціям, як міністерству народньої штуки, організації „Національний Театр“ і ин., з умовою, щоб вони були перенесені на ті окраїни, які найбільше загрожені напором ворожих елементів під культурно-політичним оглядом.

Щодо газет — вони також мають бути перенесені на Україну в такіж загрожені місцевости, але з тим, щоб видаваннє їх узяли на себе певні групи полонених тих місцевостей.

З поезій полоненого М. Капельгородського.

ДО А. ШАБЛІЯ.

*Ти знов своє... Ти знов теряєш віру
В той кращій час,
Що після днів неволі в Ріднім Краї
Чекає нас...*

*Тобі все це здаєть ся сном чарівним
І тільки сном, —
А дійсність — ось вона: брудна „stàloga“
З малим вікном.*

*І в це вікно не світ, а тільки холод
Знаходить шлях
І зубить мрії ті, що ти лєляє
В чудових снах.*

Життя сумні сліди криваві робить
В душі твоїй
І падає ти, що вже не зможеш здійснити
Чудових мрій

О друже мій! Коли ти можеш вірити,
То вір мені,
Що скоро вже до нас надійдуть
Щасливі дні.

Лиш треба, любий, з серця молодого
Сумніви шаті
І щастя з вірою та певністю самому
Собі кувати.

І крім того ще треба сили волі,
Щоб все знести,
Щоб все вперед до мрії чарівної
Йти і йти.

Воює в грудях, в душі глибока віра
І, любий мій,
З оружем цим ти зможеш осягнути
Найкращу з мрій!

— — —
* * *

Душа моя якимсь вошем обнята
І серце радісно та дзвінко в грудях б'єть ся,
А в голові якісь чарівні співу
І все в очах моїх радіє та смієть ся...

Відкіль вона, та радість надзвичайна,
І цей чарівний спів звідки в неволі?
Хотів би знати я, в чому тут скрита тайна,
Чи дійсність це? Чи тільки жарти долі?

Але ні ніч, ні зорі світлосліпні,
Ані тиша німа в моїй холодній хаті
Не можуть відповідь подати на ці питання,
Не хочуть радість серця порушити.

А спів луна... Душа вошем палає,
Істота вся співає перемогу...
Так знаю-ж я!.. Це тяжкий час минає,
Це серденько лишилось в дорозу...

— — —
* * *

І сам в неволі я — і навкруги, де глянь,
Повсюди лише сум та сльози із журбою
І мов в безумстві люд на невидиму грань
Веде страшну боротьбу смертельну між собою.

І вся земля в крові, і труном вкрито все,
І все людство в якихсь проклятих чарах:
Один для одного лиш смерть страшну несе
І губить все, що є, в отсих страшних пожарах..

Проте в душі моїй якийсь чарівний спів,
Бадзорий спів життя і день і ніч лунає
І ні гарматний звук, ані пожеарів дим
Цей спів життя в душі моїй не залушає.

Бо вірю й знаю я, що в цих слюзах і крові
Спокутує весь світ цілі свої природі
І лишне все лише... В братерстві та любові
Відроджене людство заживе на свободі.

Становище Поляків в австрійському парламенті.

Під сим заголовком приніє офіційний орган австро-угорської заграничної політики „Fremdenblatt“ з 17 лютого 1918 р. такі історичні ствердження щодо холмської справи:

Чорні прапори повівають у Кракові, часописи звляють ся з чорною обвідкою у Львові, у Варшаві вибухла правительственна криза, парламентарна криза, а може й конституційна криза грозить Австрії. Отже се мають бути наслідки заключення миру з Україною, закінчення миру, котрий, як сказав гр. Чернін, є вісгуном загального мира. Поляки нарікають на зменшенне своєї території о 150 кв. км., одна часопись дає титул в своїй передовиці словами „четвертий поділ Польщі“, а инша посуваєть ся так далеко, що твердить, що в Берестю здійснено те, про що Пуришкевич і Евлогій ледви в теорії важили ся думати. Стала ся більша несправедливість ніж колись в часі, коли протипольська політика царату осягла свого найвишого пункту.

Чи єї нарікання справедливі? Польське Коло й навіть консервативні члени палати панів заповіли з причини Холмщини вороже становище в австрійській державі й не хочуть вже більше признати їй жадного сотика, жадного мужа. Було-б зайвим вказувати на те, що причини доцільности впливали на політику, без якої не можна було осягнути великого успіху, а саме роззброєння Росії. Коли національна пристрась дає нову поживу невгоді, то безцільна річ відзивати ся голосом розуму й бажати його вислухання. Але се сумна річ, коли публіцистика, котра виступає яко така, що стоїть на сторожі найсвятійших національних дібр, не познайомлена добре з історією сих національних святостей, ще сумнійша, коли покликані провідники національної політики від фальшивих передумов невідповідальних авторів передовиць роблять залежним своє поступованне і політичну діяльність. Супроти того ми стверджуємо: Не „четвертий поділ Польщі“ довершено в Берестю, але — коли ми вже маємо говорити сею мовою — пятий поділ, і дальше ми стверджуємо, що сей поділ давно вже ратифіковано, й то ніхто инший ратифікував його, як самі Поляки. Не центральні держави дали в дарунку Українцям Холмщину коштом Поляків, але самі Поляки видали Холмщину на поталу і їх теперішнє захованне видаєть ся через се добре познайомленому зі справою незрозумілим і непослідовним. Польського інтересу не порушено в Берестю, бо безінтересовність Поляків щодо Холму вже давно висловили їх відповідальні провідники.

Може сміливим виглядає наше твердження, обурені запалахкотять гнівом ті, яких се торкаєть ся, і будуть відчувати се яко глум, але тільки в таким разі, коли правда, чиста, незакрашена правда мусить сховати ся в куток і коли ігноруєть ся факти. А правда така:

Холмщину видучено в 1910 р. з Польського Королівства й утворено з неї окрему російську губернію. Через те зрівняно її під адміністративним оглядом з чисто російськими землями. Польська мова стратила нужденні останки прав, які вона мала в Холмщині з огляду на її приналежність до Королівства, православна отримало ряд привилеїв, яких не мало досі в краю уніятів, а Поляки могли оселювати ся в сій частині Королівства відтепер тільки на основі окремого дозволу російського губернатора.

Чи-ж не царська Росія, московський смертельний ворог, завдала Польщі сей страшний удар? Як можна виводити з того, що Поляки погодили ся з сим насильним актом „четвертого поділу“, що більше, навіть апробували його? Чи-ж саме їх голосний протест проти ударів царату в минувшині не оправдує їх теперішнього становища й не робить його послідовним? Тільки терпеливости, ми вже приходимо до сього!

Сей законодавчий акт Думи відбув ся три роки по російсько-польським братанню в Празі.

Що постановлено в Празі на довірочнім російсько-польським засіданню, сього очевидно не подано до прилюдного відома. Але ми знаємо, що славетний гр. Бобринський перейняв на себе ролю переперти у російського правительства уступки Полякам. За се міг він в часі повороту до Росії відбуту свого роду інструкційну подорож через східну Галичину й на однім банкеті у Львові величано його визвольником. Справедливо, бо-ж він прийхав з Кракова, де випорожнив тоаст „за нашу волю і ваш будучий розвиток“. Провідник демократів др. Грек предложив російському народови „серце й союз Польщі“, а др. Рутовський, котрий 6 літ пізнійше яко заступник бурмістра Львова мав нагоду під Бобринським скоштувати до дна тої гіркости сього союзу, навіть навязав у своїй промові до ясновельможного наслідника цариці Катерини до львівського переговору між Росією і Польщею в 1686 р. Якого роду були уступки Москалів Полякам, що вони давали за се і в яким звязку стояв сей пакт з Холмом, про се мали щойно пізнійше довідати ся.

Але тимчасом було дуже велике обурення наслідком четвертого поділу Польщі між галицькими Поляками, які нічого не знали про політичний торг. На т. зв. холмських зібраннях протестовано проти ухваленого Думою закону. Зажадано від Польського Кола, щоб в сій справі спонукало австрійське правительство до дипломатичного кроку. Ліберальний демократ Слівінський і людовець поет Тетмаєр інтерпелювали президію, що вона задумує зробити, щоб спинити той удар проти нації, та приготувляти інтерпеляцію, яку мали внести в імени Польського Кола до міністра заграничних справ на делегації.

Отже настільки була-б дана одноцільність польських політиків у справі Холму й, здавало ся-б, ніщо не оправдувало-б нашого „страшного“ твердження. Але поводі, поводі! Передовсім не було ніякої чутки про інтерпеляцію до міністра заграничних справ, бодай даремні будуть пошукування за тим в стенографічних протоколах. Тільки маніфест Польського Кола до народу став відомий, в яким стояло: „Захуйте спокій і віру! Пропадають великі держави світа, основи яких спирають ся на насильство“. Сим погребано справу.

Польське Коло не хотіло справляти жадного клопоту австрійському правительству, не хотіло — так говорили — загострювати й без того тоді напружених відносин монархії до Росії через вмішування у внутрішню справу заграничної держави. Коли так було, коли тоді австрійський патріотизм Поляків узяв верх над властивим польським патріотизмом, то прийшло ся-б тільки пожалкувати, що сим разом польська політика далека від тої самої розважності, якої сьогодні тим більше потребувала-б держава по майже чотирилітній світовій війні. Але лишім на боці славнозвісний австрійський патріотизм і йдім далі за історичними фактами.

Коли внесено в Думі холмський проєкт, грозили польські послы Думи, що вони зложать свої мандати, як вилучення Холмщини стане законом. Але що-ж стало ся замість того? Петроградське Коло написало до президії віденського Кола, щоб воно занехало думку порушувати холмську справу у Відні. Головою Польського Кола був тоді вшеполяк Глобинський. Петроградського прошення вислухано. Хотіли оминути все, що могло „подразнити“ Росію. Що було немиле Росії, що було шкідливе для Росії, те „дразнило“ Росію. Але хай буде, що тоді покладано сподівання на ліберальну російську опозицію, що вона не допустить до того, щоб проєкт став законом. Одначе проєкт став законом і, не зважаючи на се, консервативний краківський „Czas“ опублікував ряд статей, в яких відраджувано холмське зібрання. Статі не нашли послуху. Тоді петроградське Коло звернуло ся телеграфічно до „Польської Народної Ради“ у Львові з проханням спинити зібрання. „Народня Рада“ відповіла, що рух в

надто елементарної сили, щоб можна було його спинити, й домагає ся ближших пояснень. Пояснення не прийшли. Але коли стало відомим, що Польське Коло приготує інтерпеляцію в холмській справі, вислало петроградське Коло свого секретаря п. Яронського до Відня, який спинив внесення інтерпеляції.

„Ми дамо вислів нашій кривді й ми зуміємо зажадати рахунку. Хай наші слова залунають так голосно й сильно по світу, як голосна наша кривда“. Так стояло у згаданім вже маніфесті. Дивним способом зажадало Польське Коло рахунку — воно занедбало дати відгомін з парламентарної трибуни кривді, якої знову зазнала нація. Здасть ся, вимовність окремого післанця петроградського Кола була дуже велика, коли вона була в силі довести до мовчанки Польське Коло. Які причини були того, про се нічого не знала суспільність. Щойно з пізніших подій можна було пізнати далекосяглість впливів заграничних чинників на австрійську політику Поляків:

Відірвання Холмщини стояло в дуже тісній звязи зі справою міської автономії в Королівстві, при чім мали поробити деякі уступки польській мові. Відомо, що російське правительство дуже заходило ся, щоб довести до закону про самоуправу, але що законопроект після того, як Дума полагодила його прихильно, стрінув у російській Державній Раді несподівані перешкоди. Вшепольське „Słowo Polskie“ у Львові поширювало тоді дуже шильно слово царя, який мав висловити ся, що се є його спеціальне бажання, щоб прийшло до сього закону. А коли, не зважаючи на се, Державна Рада відкинула його, тоді мусіли знову зявити ся „пруські впливи“, щоб пояснити ударемненню волі ласкавого царя. Що погребання громадської управи могло бути найвластивішим твором російських націоналістів, се не могло насунути ся на думку польським націоналістам, які і не передчували того. Сі Славяне, — глузував соціалістичний краківський „Narząd“, — не були-б здатні чейже до такої брутальности, колиб звідники знад Шпрей не були розкинули своїх сїтей. А добрі Москалі подбали за гірку компромітацію славянських братів.

Орган того самого Меншікова, який в 1911 р. висловив ся за польською краєвою автономією, „Новое Время“, опублікував в ч. з 13 грудня 1913 р. п. з. „Історичні ствердження“ статью, яка винесла на ясне світло прилюдности нитки таємно намотаної польсько-російської інтриги й писала таке: „В інтересі історичної правди важно ствердити серед яких обставин і умов померший Столипін, яко поважний державний муж в європейським зміслі сього слова, яким він був, зберіг інтереси російської нації. Заходячи ся створити основу для сильного російсько-польського зближення, глядів він на інтереси російської нації не тільки в межах Росії, але також — про що в час його життя не було вказане говорити — поза межами Росії, одним словом всюди, де російській народ стикав ся з польським елементом. Коли в 1907 р. він перейняв правительство, приобіцяв польським послам третьої Думи перевести в законодатних тілах міську та краєву автономію для губерній Польського Королівства, але злучив се з деякими умовами: польські послы мали згодити ся на 1) рівночасне вилучення Холмщини в окрему губернію, 2) на реформу західно-російських земств і 3) на виборчу ординацію в західно-російських губерніях до Державної Думи, а 4) зобовязати ся до морального впливу на польських політичних провідників у тім напрямі, що Поляки не ставитимуть жадного опору в боротьбі за культурні права тої частини малоруського, себто українського населення, яка не належить до мазепинського українства. Колиб Поляки були сповнили сі умови, міська та краєва автономія була-б дістала ся в їх руки вже в 1908 р. На празькім славянським конгресі виступили Поляки з заявами, які давали деяку надію на зворот орієнтації польської суспільности. При виборах до союму в Галичині Поляки не обмежили волі виборів у Галичині й так могли

російські виборці Галичини вибрати більше ніж 10 послів. Але по убійстві намісника гр. Потоцького й по іменуванню намісником проф. д-ра Бобжинського змінив ся курс у Галичині. В Польськім Королівстві висловила ся зміна курсу тим робом, що посол Дмовський зложив свій мандат. Дмовський, який у Празі поробив деякі обіцянки, був невігідний і щез. В 1913 р. Поляки дефінітивно вирекли ся панславизму. Тому не можна дивувати ся з приводу останнього голосування в російській Державній Раді. Воно пригадає Полякам їх знамениту приповідку: „Мудрий Поляк по шкоді“.

Наскільки твердження „Нового Времени“, що Поляки в 1913 р. остаточно вирекли ся панславизму й що Дмовський щез-запав ся, було справедливе або є тільки способом звалити на Поляків вину російського правительства, що воно не могло додержати Полякам своїх обіцянок, сим займатися не належить до нашої теми. Вистарчить ствердити, що Поляки признали відірвання Холмщини, щоб за се дістати в заміну інші користи, й що вони крім того зобовязали ся не-мазепинському українству, себто людям покрою Маркова, Дудикевича й товаришів, не робити жадного особливого опору. Затривоженне Польського Кола з приводу інтерпеляцій в справі Холмщини по сих відкриттях зовсім зрозуміле. Розходило ся саме про те, щоб не кидати ніяких перешкод на шляху здійснення таємної умови Столипіна з польськими членами Думи. Так говорить добрий польський патріот в своїй книжці, яка появилася в німецькій мові п. з. „Польська справа“: „Ще не пропала остаточно справа, ще йде (так!) боротьба й вислід залежить від невідомих обставин, які відиграють ся за кулісами, до котрих не може сягати взгляд суспільности, або й від того, чи нарід заховає всю свою енергію і віру в остаточно побіду, а вже починають непрошені й непокликані грабарі нашої сили характеру й соціальної витривалости спонукувати до національної жалоби, каяття і голосіння. І ми спокушаємо ся, на радість наших ворогів, на маніфестації, які обтяжують або роблять неможливою дальшу оборону ще нестрачених позицій“ (Старчевський). І він стверджує „невідомі обставини“, які відбули ся за кулісами холмської справи, стверджує посередно відкритте Мєншікова.

Національна жалоба з приводу Холму не нова, але вона тепер ще далеко менше оправдана ніж в 1910 р. Велика лють польських парламентаристів на Австрію, їх вороже до бюджету становище в австрійськім парламенті зовсім неоправдані жадними дійсними причинами, польська суспільність або бодай її покликані провідники повинні були вже давно довідати ся про ратифікацію відірвання Холмщини. Чому мали-б центральні держави мати сумніви уважати полагодженою справу, розв'язці якої притакнули самі Поляки? Коли міська автономія в Польщі, котра всеж не була чимсь иншим, як автономією громадської управи, яку має кожде містечко в Австрії та в Галичині, була варта Холмщини, то 150 кв. км. за незалежність Польщі, яку сотворили центральні держави, певно не дорога ціна. Центральні держави не мають жадної причини бути більше польськими ніж самі Поляки, коли вони згодили ся приобіцяти Україні землю, яка зрештою тільки під історичним оглядом належить до Королівства, але яка заселена українською більшістю. Що загранично-політична справа матиме ще внутрішньо-політичні наслідки та грозить викликати тяжку кризу, сього могла оминати правительствена політика, яка вміла-б була в пору забезпечити собі бюджетову більшість. Внутрішня криза з приводу Холмщини в своїй основі — се мусять побачити і Поляки й також правительтво по наших твердженнях — має тільки посередні й зовсім не істотні звязи з заграничною політикою, як вона зазначала ся в Берестю.

Холмщина й польське обурення.

З польського боку підносять найтяжші закиди проти визначення західної межі в мировім договорі з Україною, немовби відбув ся четвертий поділ Польщі. Всі польські закиди не можуть видержати критики і, здаєть ся, польська буря тільки в тій цілі використала холмську справу, щоб дати відповідний привід уже давно постановлений, зверненій проти центральних держав орієнтації.

Ні з історичного, ні з етнографічного становища не можна усправедливити польського обурення. Під історичним оглядом представляєть ся річ так. Наймогутнішим володарем старої української київської держави був київський великий князь Володимир Великий (в X віці), якому підлягали всі староукраїнські князівства. За його часів належала вже Холмщина до київської держави, так само Підляше. Під церковним оглядом Холмщина належала до володимир-волинської дієцезії, Підляше до турівської. Межу між Польщею і київською державою творила тоді Висла, названа Білєю Водою.

Щойно польський король Болеслав Хоробрий перейшов Вислу і в 1018 р. зайняв Люблинську землю і Холмщину, все-таки тільки на 12 літ. Бо вже київський великий князь Ярослав Мудрий (XI в.) ревіндиковав Холмщину для київської держави й від того часу належав сей край до української держави аж до половини XIV віку.

Тимчасом зайшла деяка зміна. По занепаді Києва, спричиненім нападами диких азійських орд, пересунув ся осередок державного життя староукраїнських земель більше на захід, а саме до Галича над Дністром (в теперішній Галичині), де король Данило заснував могутнє галицько-володимирське королівство (в першій половині XIII в.). До сього королівства належали також Холмщина й Підляше й саме згаданий староукраїнський галицький князь, якого коронував папський легат Опіс в Дрогичині, був тим, що заснував міста Угровськ і Холм, дав себе коронувати в Дрогичині на Підляшю й переніс свою столицю до Холму.

Щойно в 1352 р. заволодів вище згаданими землями польський король Казимир Великий, й тоді не злучено сих земель з Польщею, але з т. зв. „Руським Воеводством“, в тій свідомості, що сі землі не належать до корінної Польщі й що їх треба трактувати як чужу українську землю. З Польщею не були ніколи злучені ті землі, про які тут мова.

Щойно Наполеон прилучив Холмщину до заснованого ним в 1809 р. варшавського князівства. А сей стан утримав ся також на віденськім конгресі в 1815 р., тоді, коли т. зв. Польське Королівство (властиво Конгресову Польщу) приділено російській державі. Російське правительтво довший час лишило незміненою варшавську губернію; щойно в 1910 р. утворено з Холмщини окрему холмську губернію, а саме за таємною згодою польського представництва в російській Державній Думі, якому то представництву, щоб його заспокоїти, правительтво Столипіна приобіцало міську самоуправу в Польськім Королівстві. Поляки зовсім погодили ся з такою розв'язкою холмської справи.

Тому зовсім не можна пояснити, як Поляки можуть покликувати ся на порушення їх історичних прав. Та ще менше можна пояснити, коли вони покликають ся на етнографічні відносини в краю. По офіційній російській статистиці (проти якої з польського боку не піднесено жадного протесту) виносила скількість населення Холмщини й Підляша кругло 1,800.000 людей, а його процентовий поділ по національності згідно з офіційною переписю з 1909 р. представляєть ся ось так:

А. Холмщина:

Повіт	Українців	Поляків	Жидів
1. Холм	48·16%	28·56%	10·94%
2. Константинів	70·82%	14·20%	14·94%
3. Біла	60·48%	15·69%	23·35%

Повіт	Українців	Поляків	Жидів
4. Володава . . .	64·97 ⁰ / ₀	14·80 ⁰ / ₀	15·52 ⁰ / ₀
5. Грубешів . . .	57·31 ⁰ / ₀	25·91 ⁰ / ₀	16·22 ⁰ / ₀
6. Томашів . . .	46·71 ⁰ / ₀	41·07 ⁰ / ₀	12·22 ⁰ / ₀
7. Замостє . . .	29·01 ⁰ / ₀	52·36 ⁰ / ₀	18·08 ⁰ / ₀
8. Білгорай . . .	38·56 ⁰ / ₀	49·00 ⁰ / ₀	11·43 ⁰ / ₀

Б. Підляше:

Повіт	Українців	Поляків	Жидів
1. Більськ . . .	39·11 ⁰ / ₀	34·85 ⁰ / ₀	14·92 ⁰ / ₀
2. Берестє . . .	64·38 ⁰ / ₀	3·89 ⁰ / ₀	20·79 ⁰ / ₀
3. Кобрин . . .	79·57 ⁰ / ₀	2·22 ⁰ / ₀	13·71 ⁰ / ₀

Як виходить з отсеї статистики, в цілім краю мають Поляки тільки в двох повітах (замостєнським і білгорайським) малу абсолютну чи то релятивну більшість, у всіх інших повітах мають Українці абсолютну, а тільки в двох релятивну більшість.

Але в берестейським договорі навіть так далеко не поведено межі української держави, бо відтято західні польські частини краю, що більше, крім того прийшло до умови, що вилученне поодиноких польських громад застерігаєть ся для окремої граничної комісії, до якої мають належати й Поляки. Також має взяти ся притім під увагу волю тубільців.

Поляки покликують ся на переведену вже в часі окупації перепись. Але як прийшло до сеї статистики, загально відомо. Українське населення краю або прогнано або його забрали Москалі, до того статистику робили по більшій частині польські легіоністи, а теперішній люблинський генерал-губернатор гр. Шептицький сказав відкрито, що зроблено все, щоб край яко „польський“ прилучено до будучого польського королівства.

Ще на один момент покликують ся польські протестовці, а саме на число католиків. З ними робить ся просто політичне кругіство. Холмські Українці належали до греко-католицької (уніятської) церкви й сі уніяти перейшли на римо-католицизм, коли російське правительство виразно заборонило уніятську церкву. Одначе українська церква утримала ся в українській частині Галичини, де її уважають національною церквою українського населення. Тому католики Холмщини не є ніякими Поляками, але Українцями. Коли католицизм тільки з бідою ширив ся між українським населенням в краю, причиною було те, що українське населення бачило в католицизмі міст до спольщення. Коли тепер прийде край через відірвання від Польщі виключно під український вплив, не побоюючи ся спольщення, шойно буде справжня можливість в краю і поза ним успішної праці для уніятської католицької церкви.

Два останні засідання берестейських переговорів.

Дня 9 лютого 1918 засідання комісії для полагодження територіальних справ відкрив державний секретарь др. Кільман ствердженням, що не осягнуто якогось зближення обо-сторонніх становищ. При такім ході переговорів нема вигляду на яесь успішне полагодження справи. Коли він ставить ще раз того дня цілу справу під наради, має на цілі попробувати найти дорогу порозуміння. Гр. Чернін предложив лишити справу відкритою і ствердити, чи ся справа дійсно стоїть на перешкодї заключенню мира, чи ні. Троцький зазначив, що плянове нове поведєння меж треба оцінювати зі становища мілітарних і стратегічних оглядів. Сю справу мусить він лишити військовим дорадникам, але тепер повстала нова трудність через становище почвірного союзу супроти України. Українську Народню Республику признав почвірний союз, а що більше, як він чує,

заступники почвірного союзу підписали мировий договір з уповновласненими київської Ради, в яким очевидно говорить ся також про відмеження українських територій. Бєсїдник запротестував проти сього поступовання держав почвірного союзу й зазначив між иншим, що такий спосіб поступовання мусить викликати сумніви, чи центральні держави хочуть дійти до порозуміння з правительством федеративної Росії. На думку пана Троцького підписаний договір київської Ради не може мати жадного значіння для українського народу та для правительства цілої Росії.

Др. Кільман запропонував передати справу поведєння меж окремії підкомісії, яку утворено-б наприкінці засідання. Звідомленне сеї підкомісії матиме рішаюче значінне для дальшої долї переговорів. При поведєнню граничної лінії міродатні передовім національні точки погляду. Зроблено пробу знайти для Польщі, Курляндії й Литви ті межі, які найкраще відповідають історичному відмежуванню і етнографічному положенню. Тривка основа німецької політики змагав до добрих і приязних відносин з великим східним сусідом. До виводів пана народного комісара в справі становища центральних держав супроти Української Народньої Республики зазначив др. Кільман, що почвірний союз мусить застерегти собі самому бути суддено щодо того, які держави признати уважає він за добре. Держави почвірного союзу дійсно заключили з заступниками Української Народньої Республики мировий договір, який носить дату нинішнього дня. З того виходять для центральних держав необхідні послїдовности й він не може ждати жадного пособлення переговорів від обговорення державно-правних відносин України. Що торкаєть ся зайнятих окраїн Росії, союзні правительства готові через плянове вибудування існуючих представницьких тіл створити можливість заяви на найширшій і найпопулярнійшій основі. Час і форму найвідповіднійше було-б означити в порозумінню з теперішніми представницькими тілами.

Австро-угорський міністер заграничних справ гр. Чернін заявив, що відносини України до петроградського правительства не обходять почвірний союз. Не можна бачити неприязного акту проти російського правительства в заключенню мира з Україною. Почвірний союз підписав з Україною не союзний, але мировий договір. Отже Україна стала для почвірного союзу через сеї договір не союзником, але неутральною державою. Коли почвірний союз заключить мир також з російським правительством, то й Росія буде для почвірного союзу так само неутральною державою. Відносини почвірного союзу до України й до Росії будуть в такім разі ті самі. Ріжниця зайшла-б тільки тоді, колиб почвірний союз не дійшов до жадного миру з радою народніх комісарів, бо в такім разі почвірний союз уважав би українські землі неутральними, а ті землі, які підлягають впливови ради народніх комісарів, на далі ворожими.

На питанне Троцького в справі поведєння межі на полудне від Берестя відповів державний секретарь Кільман, що також при поведєнню сеї межі попробовано найти розумну середню дорогу між етнографічним розділом населення й історично повсталими межами. Коли гр. Чернін заявив, що він не бачить причини, чому-б російська делегація не мала довідати ся про поведєння межі на схід від Берестя, п. Троцький згодив ся на скликанне мілітарно-технічної комісії для поведєння межі. Державний секретарь Кільман підкреслив, що необхідно створити ясність до найблизшого дня. Він запропонував нове становище, по якому зайняті землі по умовлену межю з Московщиною не будуть належати під власть Росії. Будучу долю сих земель порішить ся в порозумінню з їх народами, а саме на основі умов, які поробить Австро-Угорщина й Німеччина з тими народами. До того зауважив, що істотний зміст першої статї першого проекту є для почвірного союзу умовою заключення мира, від якої він не відступить.

10 лютого відбула новоутворена підкомісія два засідання, на яких передовсім забирали голос військові річознавці. Коли з російського боку пробувано вказати на сих засіданнях на шкоди, на які виставлена Росія через провктоване нове поведенне західної межі, з німецького боку нераз підкреслено, що тут розходить ся не про російсько-німецьку межу, але про межу Росії з новими окраїнними державами. До порозуміння не можна було дійти.

На засіданню комісії для територіяльних справ 10 лютого голова підкомісії австро-угорський секційний шеф др. Грац подав звідомленне з її засідання з зазначенням, що до порозуміння не прийшло, а тоді др. Кільман запитав председателя російської делегації, чи він може ще щось сказати таке, що могло-б довести до бажаної розвязки. На се відповів Троцький, що по довгих переговорах надійшла тепер рішаюча година. По випадках проти світового імперіялізму заявив він, що Росія не хоче брати ніякої участі у війні, вона не хоче, щоб її вояки проливали кров за інтереси одної партії проти другої. Тому Росія витягає своє військо й нарід з війни. Росія залишає війну, повідомляючи про се всі народи та їх правительства. Вона дає приказ цілковитої демобілізації всіх армій, що стоять тепер проти Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії й Туреччини. Але її правительство відмовляється ся санкціонувати німецько-австро-угорську умову. Росія виходить з війни, але бачить себе приневоленою зривати з підписання мирового договору. На се заявив Кільман, що по таким поставленню справи почвирний союз знаходиться на воєнній стопі з Росією. Завішення зброї заключено, щоб дійти до миру. Коли не осягнено тої цілі, тим самим наступає війна. Др. Кільман хотів скликати ще засідання на другий день в справі становища з огляду на нову заяву Троцького, але Троцький заявив, що його повновласти вичерпані й він їде до Петрограду.

Мир з Україною перед парламентами центральних держав.

На засіданні австрійської палати послів 19 лютого президент міністрів др. Зайдлер зложив заяву в справі відносин на північній сході. Що торкається ся заключення миру з Україною, значає два моменти зовсім особливого значіння. Передовсім звернув увагу на те, що по думці IX артикулу мирового договору всі його постанови творять неподільну цілість. Уступки, які в тім договорі починила одна сторона, залежні від сього, щоб і друга сторона сповнила свої зобов'язання. Зобов'язання, яке перейняла на себе Українська Народна Республіка, полягає в першій мірі на тім, що дає осереднім державам до розпорядження свою надвишку земельних плодів. Президент міністрів висловив надію, що достави дійдуть до центральних держав ще в сім господарським році. Україна має також в сім дійсний інтерес, щоб доставити збіже, бо в противнім разі інші точки мирового договору, які містять уступки центральних держав у користь України, будуть неважні. Очевидно не треба забувати, що цілу Росію й також Україну обхопила домашня війна та що труднощі транспорту серед тих обставин великі, бо анархія в Росії постійно зростає. Завданням центральних держав є вчинити все можливе, щоб уможливити героїському населенню доставу поживи, а колиб се серед теперішніх обставин і не вдало ся, таки зостанеть ся користь, що покінчено війну з Україною, як і з петроградським правительством.

Другою важною точкою договору назвав бесідник холмську клязудю. Представники Ц. Ради й австро-угорського правительства підписали 18 лютого доповнюючу інтерпретуючу заяву до мирового договору, по якій холмська губ. не припадає Українській Народній Республіці, тільки про її долю має рішити мішана комісія на основі етнографічного принципу та по вислуханню бажання людности. Дослівний

текст сього уступу такий: „Щоб оминуть непорозуміння в інтерпретації точки 2 артикулу II мирового договору, заключеного 9 лютого с. р. в Берестю між Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією й Туреччиною з одного боку й Українською Народньою Республікою з другого, установляється ся, що передбачена в артикулі II договору мішана комісія в означенню меж не звязана переведенням граничної лінії через місцевости Білгорай—Щебрешин—Красностав—Пугачів—Радин—Межиріче—Сарники а має право на основі арт. II, точка 1 сього мирового договору повести граничну лінію на основі етнографічних відносин і бажань людности також на схід від лінії Білгорай—Щебрешин—Красностав—Пугачів—Радин—Межиріче—Сарники. Згадана мішана комісія буде утворена з представників сторін, що заключили договір, а також з представників Поляків і кожда з тих сторін вишле до мішаної комісії однакове число делегатів. Сторони, що заключили договір, порішать згідно, в якім часі комісія збереть ся“.

Така розвязка сеї справи була одиноко можлива, инша не можлива. Росія признала народам, що заселявали ті області, право самоозначення аж до права відірвати ся зовсім від неї. Осередні держави прийняли теж саме становище у відношенню до зайнятих областей, признали право самоозначення Литві, Курляндії й Польщі, отже не було причин, ні льогічної, ні моральної, чому-б мало ся відмовити те право иншим народам Росії. Панове з Польського Кола не можуть заперечити, що велика часть холмської губ. заселена українською людністю та що й ся нація має право бути вислуханою. Ніхто в Австрії не зрозумів би, колиб відкинено мир з Україною та її збіже тому тільки, щоб ціла холмська губ. припала Польщі. Також президент Сполучених Держав у своїй урядовій заяві висловив ся, що народів і провінцій не можна без їх згоди віддавати з рук до рук, як мертві річі, чому се мало-б стати ся з українським народом? Колиб осередні держави були поступили так, як сього домагали ся панове з Польського Кола, не тільки були-б розбили мир з Україною, але й були-б пірвали нитки, які ведуть до загального мира.

Дня 20 лютого забрав голос президент Польського Кола бар. Гец, який виводив, що в мирі приобіцяно Україні велику частину „польської“ землі, котра творить складову частину Польського Королівства й Литви. Такими землями є Холмщина й Підляше аж по ріку Буг. Гец говорив, що будім-то Польське Коло бажає Українській Народній Республіці великої будуччини, й висловив сподівання, що спірні справи за межу між Україною й Польщею поладиться ся між інтересованими без участі третіх сторін.

Др. Кость Левицький заявив, що мир, заключений почвирним союзом з Українською Народньою Республікою, виріс з воєнної заверюхи працею українського народу. Через заключенне сього мира загранична політика австро-угорської монархії признала право на самоозначенне українського народу на його національній території. Висловивши признання для теперішнього проводу австро-угорської заграничної політики, зазначив бесідник, що через заключенне сього мира виконано першу точку національної програми австрійських Українців. Besідник заявив, що російські Українці стоять докладно на становищі договору з 9 лютого, що сього договору не вільно змінити й він безумовно мусить бути в цілості переведений. Besідник застеріг ся проти всякого вмішування у внутрішні справи Української Народної Республіки, тим більше, що засадою Українців у міжнароднім пожиттю було все не сягати по чуже добро. Холмська губ. під історичним оглядом українська, тим більше під етнографічним. Обговорюючи справу внутрішньої політики, підкреслив бесідник, що через злученне двох національно ріжних областей Галичини, східної й західної, осягнути Поляки безоглядний вплив в краю і державі, а український народ змагає до основного усунення накиненого йому польського панування. Заключенне мира з Україною вплине на відносини в Галичині: східна Галичина не може надалі зістати ся в дотеперішній правно-державній формі. Одинокий вихід поділити Галичину на українську й польську. Коли австрійська

політика схоїла-б зректи ся українського народу, Українці бажать собі прилучення до Української Народньої Республіки, а лишаючи ся при Австрії, хочуть бути панамі в своїй хаті.

По чеськім соц.-дем. послови Вінтерови, який признав Українцям право на самоозначення і їх повну державну незалежність (що за ласка!), але домагав ся, щоб спори за межу полагодили Польща й Україна безпосередно поміж собою, др. Вальднер зложив іменем Союзу німецьких національних партій заяву, в якій апробував заключення миру з Українською Народньою Республікою, а зокрема признав, що завдяки гр. Чернінови не розбив ся мир наслідком спору за польсько-українську межу. Бесідник скористав з нагоди, щоб зложити в імени німецьких партій привіт Українській Народній Республіці й висловити гарячі бажання для її будуччини.

Польський соціалдемократ Дашинський заявив, що переговори в Берестю виявили неможливість дійсного мира між імперіалістичним мілітаризмом і соціально-революційним рухом. Найбільші мілітарні держави Європи уступили перед Україною тому, щоб нацькувати проти себе народи. Коли польській державі відірвано українські частини, то логічно треба українські землі Австро-Угорщини прилучити до України. Се є тільки мир з Україною, а сей мир лише збільшив боротьбу і ненависть між Поляками й Українцями. Між Українцями й Поляками повстане на будуче Ельзас-Льотарингія, за які обидві держави будуть десятиліттями проливати кров. Поляки не можуть признати мира з Україною. Християнський соціаліст Гергер підкреслив вагу ввозу засобів поживи з України для улешення виживлення. Німецький соціалдемократ др. Адлер — щоб бути вірним становищу австрійських соціалдемократів у байдушности до української справи — перестерігав перед вмшуванням у спір між Росією і Україною.

На засіданні 21 лютого християнський соціаліст Гавзер зазначив, що німецькі партії не мають жадної причини мішати ся в боротьбу між Поляками й Українцями та вони не думають сього робити. Але кождий повинен зрозуміти, що вони з сердечною співучастю вітають повстання нової держави й що кождий Австрієць може відчувати вдоволення з того, що коліска України повстала в Австрії. Кождий зрозуміє також, що німецькі партії супроводжають відродження великої нації з найсердечнішими бажаннями щастя та благословення.

Хорват др. Трезіц Павіціц і Словінець др. Погачнік, як і чеський аграрій др. Вісковський у своїм становищі до української справи не відбігли від заяв своїх польських або чеських попередників. Др. Ізопескуль-Грекуль заявив, що він не має нічого проти того, колиб заселені зовсім Українцями чотири північні повіти Буковини видучено з дотеперішньої звязи. Посол Василько полемізував з виводами Дашинського й зазначив, що Українці, — зовсім інакше, як напр. польські легіони зробили се недавно в Австрії, — аж до хвилі заключення мира держали свій фронт. Полякам розходить ся про експанзійну політику. Їх становище диктує їм їх мегальманія. Вони хочуть великої Польщі, але що нема стільки Поляків, щоб утворили таку велику Польщу, то хочуть поневолити інші національності. Вкінці бесідник вказав, що австро-угорські Українці мають ще один внутрішній рахунок зі своєю державою. Наскільки польський большевизм відносить ся до західної Галичини, не можуть мати нічого Українці проти того, а тільки можуть перестеретти правительство. Але наскільки се відносить ся до східної Галичини, заселеної Українцями, бесідник жадав, аби тамошнім обставинам положено край. Терпеливість українського народу може переступити міру, коли стіна між українським народом і австрійською державою та династією, а саме польська стіна не впаде вже раз і коли Українці не осягнуть того, що їм належить ся, своїй власної самостійної держави в межах Австрії.

(Кінець буде).

До флямандського питання.

(Кілька уваг з приводу деяких аналогій між флямандською й українською справою).

Насамперед кілька слів про флямандську справу взагалі, бо вона має чимало подібности з українським питанням і тому заслугує на увагу з боку Українців. Автор сих рядків незабаром присвятить їй спеціальну розвідку, в якій візьме докладно під увагу вище згаданий її паралелізм з українським питанням, а загалом подрібно зясує сумну долю флямандського народу в його минулім і недавній сучасности, як і представить його вигляди на післявоєнну будучину. Поки-що тут можемо обмежити ся тільки загальною характеристикою сього бельгійського питання та звернути увагу на деякі цікаві в нім аналогії з українською справою.

Флямандці се нарід (числом біля 4 мільонів) германського походження, що заселює північну частину Бельгії. Щодо мови й первісної культури він споріднений із сусідніми Голяндцями, а відносини його до Голяндців нагадують національні відносини між Сербамі й Хорватами; себто Флямандців від Голяндців відріжнює головню релігія (перші католики, другі відпали в часі реформації до протестантизму). Звідси флямандсько-голяндська ворожнеча, подібна до сербо-хорватської, хоча властиво се дві галузки одного народу. В часі середновіччя Флямандці пережили добу свого культурно-національного й господарсько-політичного розвитку, свій „золотий вік“. Потім в звязку з релігійними війнами та політичною боротьбою за їх батьківщину з сусідніми державами вони страшенно занепали й, здавало ся, на все викреслено їх з числа культурних народів.

Як Українці, так і Флямандці „напівісторичний“ нарід, що занепав на час під ударами тяжкої долі. Як Українці, вони політично й національно мусіли бороти ся на два фронти: проти великодержавних прямувань Франції та Німеччини. Під культурно-національним оглядом загрожувала їм аж до вибуху всесвітньої війни — романізація, себто пофранцуження. Під сим оглядом положення Флямандців у Бельгії вельми нагадує долю галицьких Українців в ХІХ ст. Загалом уклад національних відносин в згаданій державі вельми подібний до галицько-австрійських. Так само, як українська більшість в Галичині є під проводом і пануванням польської меншости, аналогічно й флямандська боротьба (властиво франко-флямандська) має багато спільного й подібного з польсько-українською в Галичині.

Майже одночасно почало ся та розвивало ся національне відродження Українців. Подекуди й однакові їх дотеперішні результати. Дуже подібна також доля нбвочасної політичної боротьби обох згаданих народів за власну свободу. Їм обом більше признано прав на папері ніж в дійсности, отже їм обом доводило ся багато бороти ся за те, щоб признане правне мінімум здобути й утримати потім в щоденнім життю. Мало в чім аналогія між Флямандцями й галицькими Українцями виявила ся так яскраво, як в боротьбі обох сих плебейських народів за власний університет. Для обох сих народів здобуття власного університету мало бути свого роду символічною маніфестацією вершку їх національно-культурних прямувань, який завершував би дотеперішній неабиякий поступ їх національного відродження. Цікаво, що колиб не вибухла війна, то як флямандський, так і український університет мали повстати одночасно, себто в 1916—1917 шкільнім році. Війна полагодила сю пекучу культурну справу обох тих народів; правда, неоднаково: німецький окупаційний уряд торік сфляманізував врешті гентський університет, що було заповітною мрією флямандських патріотів від початку їх національно-відродних прямувань. А перший український університет повстав не в галицькім пемонті, але у визволеній самостійній Україні, котра народила ся на руїнах царської „тюрми народів“. Огже під сим оглядом доля Українців була щасливіша від Флямандців. Першим війна

принесла національно-політичне визволення, а саме там, де перед війною найтяжше було його на разі передбачити. Післявоєнна доля Флямандців поки-що лишається відкритим питанням. У кожному випадку поворот передвоєнної франко-бельгійської гегемонії, здається, абсолютно виключений.

Від цих спеціальних аналогій між положенням Флямандців і галицьких Українців перейдемо тепер до деяких загальніших подібностей між ними двома справами. Отже передовсім, мовляв, в області національних „партикуляризмів“, котрим стільки докорювали Українцям прихильники т. зв. „общерусской“ теорії, яка заперечувала національно-культурну самобутність перших. З „діалектичним“, так сказати (у сенсі мови), закидом цих останніх доводилося чимало боротися і Флямандцям, французькі ком-патріоти яких уважали їх мову лише наріччям літературної німецької мови. А поруч з тим і нехтували їх національно-культурну окремішність так, як це довгий час здебільшого робили австрійські Поляки супроти галицьких Українців, трактуючи цих останніх як культурно-пасивний матеріал своєї національної різьби. Голяндський аргумент не раз фігурував у палких дебатах з приводу справи про українську національно-культурну самобутність, правда, здебільшого мало влучно й переконуючо. Однак — в обох випадках життя, сей безсторонній і безапеляційний суддя в справах органічного розвитку, рішимо зайвий спір про національну окремішність Українців і Флямандців на користь цих останніх, отже проти мертвого схоластицизму „спільнонаціональних“ теорій.

Але ці останні не лишилися подекуди без впливу на винародовлені елементи обох цих народів з панських верхів. Сумно славетний тип національного безполота „тоже Малороса“ має свій флямандський приклад у постаті т. зв. „франскіліова“, себто офранцуженого перевертня, який є найбільшим ворогом і шкідником флямандських національно-визвольних прагнучих і до числа яких, на жаль, належить славновісний бельгійський письменник М. Метерлінк, залий противник національно-відродного руху Флямандців.

В новочасній історії української справи здибуємося ще з одним своєрідним флямандським відгомном: маю на думці сумновісний протиукраїнський указ царизму з 1876 р. Правзір сього протиукраїнського закону знаходимо в політвіці Наполеона, яка простувала до повного пофранцуження сього народу, що зрештою почав уже (в 1795 р.) французький революційний уряд. І саме указ з 1876 р. є плягіатом тих протифлямандських заходів з боку Французів, які так само абсолютно заборонили вживання флямандської мови не тільки в політично-публичному житті, але навіть і в культурно-національній області взагалі. Одна маленька дрібниця яскраво зясовує сю аналогію між згаданим франко-протифлямандським і царсько-протиукраїнським указом. Відносить ся вона до права театральних вистав у рідній мові. Наполеон допустив флямандські вистави у т. зв. „Rederijker“ (старофлямандські театральні товариства), але під умовою, що рівночасно попри флямандську драму має відіграти ся французька. Хто не пригадає собі аналогічного царського розпорядку щодо українських вистав після 1876 р., яким ці останні допускалися під умовою, що одночасно гратиметься російська драма, а до того ще з однаковим числом актів, як в українській мові.

Наприкінці врешті остання подібність між флямандською й українською справою: перед війною обидві вони належали до тих, котрих чужина не знала й не цікавила ся та про які здебільша вороги інформували її дуже тенденційно й односторонно. Щойно війна вивела їх з сеї темряви забуття й нехтування на прилюдне форум європейської громадської думки.

Саме в часі війни та в звязку з нею появилася чимала література (головно на німецькій мові)*, що вичерпуючо

інформує про флямандське питання як під національно-культурним, так і політично-державним оглядом.

Одним з невідложних завдань будучого загального миру буде полагодження сеї своєрідної та цікавої справи. В новій Європі флямандському народові, сподіваємося, признають повну національну й політичну свободу, за яку боротьба червоною ниткою тягнеться через новочасну історію флямандського відродження.

Н. В.

Як виглядає просвітно-організаційне життя в українському таборі у Вецлярі.

(Продовження)*].

До товариств з 1915 р., а то: 1) Просвітної Секції, 2) Пресової Секції, 3) Співочого т-ва й Музикантів, 4) Чайні, 5) Соц. Секції, 6) Т-ва агрономів прибули в найближшій 1916 р. нові. Зараз в лютім після згаданої демонстрації повстало товариство „Генеральна Рада“. Се товариство мало бути законотатним тілом — таборовим соймом. Тільки що до тієї Генеральної Ради не було ніяких виборів на послів, а в склад її входили всі старші бараків і блоків і управи всіх існуючих таборових товариств. Своїми засіданнями, які відбувалися кожного тижня, нагадувала Генеральна Рада організацію старших бараків і блоків, бо вони творили в ній більшість і на деннім порядку були головні адміністративні справи: кухонь, бараків, робітничих команд і т. д. Одиноко, на що вказало

(Флямандці в боротьбі за свою мову та свою національну самостійність), Міністер 1916. Вичерпуючо інформує ся праця про флямандський рух та питання). Tonny Kellen. Das vlämische Volk (Флямандський нарід) Гамм, 1917 (інформаційний нарис доброго знавця флямандської справи, автора кількох розвідок і статей про флямандські справи, з показником літератури про флямандське питання). Тогож. Die vlämische Hochschule in Gent (Флямандський університет в Генті (Гамм, 1917) історичний нарис про флям. університетську справу). P. Renanus. Die Vlamen (Флямандці) 1917 збірка інформаційних брошур про флямандські справи. Досі вийшло три зошити: Vom vlämischen Volk (Про флямандський нарід); 2) Die Französierung in Flandern (Пофранцуження в Фляндрії); 3) Die Organisation der vlämischen Bewegung (Організація флям. руху). C. Boschling. Das belgische Problem (Бельгійська справа) Гамбург, 1915 (Коротенький нарис флям. руху). H. F. Blunck. Belgien und die niederdeutsche Frage (Бельгія і долішно-німецьке питання) Бна, 1915 (Цікавий огляд флям. справи у звязку з долішно-німецьким рухом). Dr. P. Osswald. Zur belgischen Frage: Der Nationalitätenkampf der Vlamen und Wallonen (До бельгійського питання: Національна боротьба Флямандців з Валонами). Берлін, 1915. Kurt Kerlen. Flandern und Deutschland. Die Flamen und wir (Фляндрія й Німеччина, Флямандці й ми). Арнеберг, 1917. (Наведені автентичні документи й матеріали про флям. рух в часі війни). З флямандських публікацій заслуговують на увагу: Severus Claudius. Vlaanderen Uleezang (Скарга Фляндрії) Антверпія, 1916 (страшений флям. акт оскарження протибельгійської політики у флямандській справі). Німецькі цитати з сеї праці в брошурі Flanderns Wehklage und wir (Гайдельберг, 1916). L. Picard. Vlaanderen na den vorlug (Фляндрія після війни) 1915. Йогож Vlaanderen Nood en Vlaanderen Toekomst (Лихо Фляндрії й будучність Фляндрії). Обидві річі написані з бельгійсько-флямандського погляду: Domela Nimvehuis. Vlaanderen bersijd van allen znidelijken dwang (Фляндр. визволення від кожного зовнішнього натиску. В протибельгійським і германофільським дусі). J. H. Labberton. De vlaamsche Beweging (Флям. рух). Низка статей з метою зацікавити Голяндію флямандським питанням.

*] Пор. ч. 3 і 7 з 1918 р.

* Наведемо тут деякі головніші з них: Dr. Fr. Jostes. Die Vlamen im Kampf um ihre Sprache und ihr Volkstum

існування „сойму“ — „Генеральної Ради“, є те, що вона викликала потребу централізації таборових організацій з центральною таборовою владою на чолі. Що такою владою не могла бути Генеральна Рада, пояснює ся тим, що сама влада для таборових організацій і просвітної роботи в таборі була поза табором в руках „Просвітної Виділу“, зложеного з посторонніх учителів. І саме ізза недостачі тієї влади „Генеральна Рада“ не мала значіння таборового сойму й серед ширших мас в таборі була навіть незнана.

З інших вже існуючих товариств прибрали нову назву: 1) Співоче товариство й Музикантів перейменовуєть ся в лютім на Т-во ім. Миколи Лисенка, 2) Соц. Секція в березні — на т-во „Воля“ 3) Т-во агрономів у квітні на „Сільський Господарь“. Хоч назви змінили ся, напрямом і ціль праці зістали ся ті самі, що були давнійше. В першій половині 1916 р. життя в середині таборових організацій стало прибирати виразнішу форму, удосконалювало ся. В організаціях почала вироблять ся дисципліна, а в міру того росло зрозуміння права організації.

Реформаторський рух, який так вплинув на перестроєння таборової школи, зачіпив і життя таборових організацій. Перша Пресова Секція з новою назвою „Видавниче т-во ім. Грінченка“ перевела в себе реорганізацію. Друкарню СВУ, яка з незалежних від Видавничого Т-ва причин була досі в місті і там друкувала „Просвітний Листок“, перенесено заходами Видавничого Товариства до табору й тут в окремих бараці друкували вже „Просвітний Листок“ свої робітники, своїми силами і на своїй друкарні. А се мало велике значіння, бо коли друкарня була в місті й там друкував ся „Просвітний Листок“, велика частина людей міркувала, що „Просвітний Листок“ в місті друкують і пишуть Німці; зараз того не почувеш, бо кожний бачить, де та хто друкує „Просвітний Листок“.

Так само зросло число членів Видавничого Товариства до 40, а в таборі вже більше стали цікавити ся своєю пресою. День в день з торбою на плечах, набитою українськими часописами, ходить рознощик часописей по таборі з бараку в барак і за 5 ф. продає українські часописи. При друкарні запроваджено й висилку часописей на робітничі команди, тут була своя переплетня і книгарня. Товариство мало два рази в тиждень свої редакційні засідання, на яких читано матеріал до біжучого числа „Просвітного Листка“, а після дискусії матеріал прийнято або відкинено. По таборі на деяких бараках були поштові скринки „Просвітного Листка“ й туди нераз кидав дехто своє писання, а часто надсилали матеріали з робітничих команд. „Просвітний Листок“ виходив уже що тиждень в 3500 примірниках. Передплатників було досить мале число, зате було більше посліплатників, які аж по одержанню часописи висилали гроші. Крім часописей видавано членські брошури, друковано всі програми на концерти чи вистави Т-ва Лисенка й різні організаційні оголошення.

З просвітних товариств повстає на місце просвітної секції „Просвітна Громада“, яка взяла на себе провід в просвітній праці в таборі. Просвітна Громада завідує школами, курсами, викладами, устроєє політичні віча, дає референтів — агітаційні одиниці на бляки й бараки для провадження читання чи викладів. Членом „Просвітної Громади“ міг і може бути тільки той, хто може брати активну участь в просвітній праці. Тому то се товариство обєднало найсвідоміші одиниці табору; завдяки такому доборови членів „Просвітна Громада“ дала головний товчок до переустрою начальних організацій табору, а передовсім до зміни т. зв. „таборової конституції“.

Так само реформу школи перевела „Просвітна Громада“. Щоб познайомити головою вчителів (а також і учеників) з модерною наукою виховання й навчання, улаждувала Просвітна Громада вчительські курси, конференції й практичні лекції в народній школі. Під управом „Просвітної Громади“ збільшила ся таборова бібліотека, яка за 1916 р. вичичила в таборі 4113 різних книжок. Книжки до бібліотеки надходили від СВУ, дехто жертвував, а досить велике число їх закупила сама „Просвітна Громада“ в українських книгарнях (через СВУ).

Таборова бібліотека має книжки різного змісту: є белетристика, красне письменство, наукові, соціальні, релігійні, агітаційні брошури й різні шкільні підручники. Деякі спеціальні книжки-підручники відпускала, а властиво зичила на довший час таборова бібліотека іншим товариствам, напр.: Сільському Господареві, т-ву Воля, Т-ву Лисенка й „Видавничому Товариству“, які в себе знов мали свою бібліотеку й також вичичували по таборі, а навіть на робітничі команди. Тому зичених книжок на 1916 рік могло бути вдвоє більше ніж з головної бібліотеки „Просвітної Громади“.

І в товаристві „Воля“ не обійшло ся без того, щоб реформаторська течія лишила її стан незмінним. Як в інших товариствах, так само й тут прийшло до реорганізації товариства. Щоб улекшити пропаганду в таборі, т-во „Воля“ розпало ся на губернські товариства, значить, було кілька членів з катеринославської губернії в т-ві „Воля“, вони зеднювали для свого товариства „Воля“ Катеринославців у члени. Символом в головнім т-ві „Воля“ було 9 губернських товариств „Воля“, а то з губерній: київської, полтавської, чернігівської, херсонської, катеринославської, харківської, подільської, волинської й курської. Губернські т-ва „Воля“ мали всі один і той самий статут, улаждували губернські сходини, на яких обговорювано економічний й соціальний стан на Україні, розяснювано національне питання і т. д. Відповідно до здатности членів стояли сильніше різні губернські товариства. Головно-ж найбільшу діяльність розвинули в себе губернські т-ва „Воля“, як: київська, харківська, полтавська, чернігівська й катеринославська. А деякі слабші губернські т-ва, як курська „Воля“, злили ся в т-во „Воля“ катеринославської губернії. Два рази в тиждень сходили ся члени всіх губернських товариств „Воля“, на спільний реферат, читання або дискусії. Так само раз на місяць були звичайні збори спільно для всіх губерній. Крім рефератів уладило т-во „Воля“ кілька політичних віч на площі де обговорювали ся земельне питання на Україні, виборчий закон до парламенту й громадських рад, святковано пам'ять жертв російської революції 1905 р. і т. д.

Великий успіх в праці виказало й Товариство Миколи Лисенка. Серед тяжких обставин і різних недостач воно змогло дати в таборі 22 дібраних театральних вистав, а також 7 концертів. День в день були проби хору, то музики або театральної дружини, крім того товариство улаждувало в себе виклади по теорії музики та співу 3 рази в тиждень.

В середині 1916 р. зорганізувало в себе товариство духову оркестру, в якій брало участь 17—28 чоловік. Хоч в товаристві були зорганізовані три відділи: співацький, музичний і театральний, то у виставі або концерті всі брали активну участь. Вистави й концерти бували по неділям або святкам вечорами. Вступ на виставу був найдешевший по 5 ф. (потім 20 ф.), а найвищі ціни — першорядні були по 40 ф. На виставу приходив багато людей, так, що майже вся зала заповнена. З кінцем 1916 р., як тільки засновано т-во Січ, товариство Лисенка, головно музиканти, були січовою музикою і грали частенько при січових вправах.

З практичною роботою в полі, на городі, в саді, в господарстві знайомив багато слухачів у сім році „Сільський Господарь“. Наглядно, при помочи різних картин з господарства, відбували ся в „Сільськім Господарі“ щоденно виклади, на які приходило 100—250 слухачів. Не один вивчив ся тут варити конфітури, мармеляду, робити вино з овочів, обробляти землю, щоб більше родила і т. д., бо те все перепроварило товариство в себе. З кінцем 1916 р. дістало т-во „Сільський Господарь“ зразкове поле, яке самі члени т-ва обробили й засіяли збіжем, огородиною та садибиною. Притім і вчили ся, коли і якого живвати штучного навозу до одного чи другого роду збіжа.

З місяцем березідем входить в життя нове таборове товариство „Кустарня“, пізнійше „Т-во Мистецтва“. Ціль товариства є плекати штуку й красу українських виробів чи творів. Для того відкрито в ній ось такі відділи: 1) маляр-

ства, 2) різьбарства, 3) вишивання, 4) гончарства, 5) школу рисування. Охотники, любителі краси заходять сюди малювати картини чи то предмети, різьблять скринки, ложки, чорнильниці, тарілки, рами, роблять балалайки, гітари, скринки, вишивані ручники, сорочки, плетуть шовкові помпадурки, ліплять з глини малі й більші фігури, дзбанки, вози, горшки, які потім красять і продають ся в таборі чи то в місті. Свої виробы товариство давало на франкфуртську воєнну виставу тогож року.

В тімже місяці (березіль) повстає гімнастичне товариство „Запороже“, яке по 5 місячнім істнуванню поволі само собою губить ся, занепадає. Найголовнішою з причин упадку була недостача відповідного фахового інструктора-провідника.

(Кінець буде).

Пилип Лисецький.

Вісти.

Привіт Українській Центральній Раді у Києві. Управа Української Громади в Білій на Підляшю, що репрезентує понад 300 січовиків Українців та сотки місцевого зорганізованого українського населення північно-західної України та веде просвітно-національну й організаційну роботу на окупованих Німцями українських землях Підляша й Полісся тим способом, що видає в Білій тижневу українську часопись „Рідне Слово“ й удержує 150 українських народніх шкіл, в яких побирає науку понад 7000 дітей в рідній мові, винесла на своїм повнім засіданню 31 січня 1918 р. (н. ст.) в імені всіх своїх членів і всього українського населення предвічних українських земель Підляша й Полісся постанову привітати Українську Центральну Раду в Києві й Раду народніх міністрів, зазначаючи, що Українська Центральна Рада та Рада народніх міністрів є єдиним законним правительством для цілої Української Землі. Стежучи з напруженнем за розвитком національного життя українського народу та його боротьбою за своє самостійне істнування на власній землі, безмежно радіємо всіма здобутками й покладаємо непохитну надію, що наша праця не піде на марно, а ті землі, де ми працюємо, увійдуть в склад Української Народньої Республіки. Підписали: голова Громади Микола Шаповал, секретарь Громади й голова Шкільної Ради Я. Тарасовський, скарбник четарь А. Савчук, контролор січовик П. Святун, редактор „Рідного Слова“ четарь М. Терентів, голова Торговлі січовик А. Богаченко, секретарь Шкільної Ради січовик Т. Черниговець.

Приєднуючи ся до заяви Української Громади в Білій з дня 31 січня 1918 р., поділяючи всі її змагання, Перший й Запорожський полк ім. Т. Шевченка на Підляшю з нетерпівістю жде тої хвилини, коли він матиме змогу стати до повного розпорядження військового генерального секретаря та вступити до боротьби з ворогами України. Полковник Шаповал, отаман полку; Як. Тарасовський, значковий.

Привіт полонених-Українців табору Гредіг Українському Правительству. До Високого Уряду Української Народньої Республіки. Зорганізовані Українці, полонені вояки з бувшої російської армії, які пробувають у таборі Гредіг біля Зальцбургу (Австрія), одержавши вістки про проголошення Україні незалежною суверенною державою, відчуваючи з свого приводу велике, горде задоволення, шлють Високому Урядови свого Рідного Краю, славним громадським провідникам і всьому українському громадянству свій щирый гарячий привіт, духову підтримку й сердечні бажання найкращих успіхів у титанічних зусиллях, які Ви виявляєте в сей героїчний час. Віримо, що шлях, на яким Ви стали, не хибний і він приведе до щастя і добробуту працюючих мас на Україні, і віримо взагалі в творчі сили нашого суспільства.

Товаришів „большевиків“ завзиваємо вгамувати ся зі своєю „теорією можливости“. Треба рахувати ся зі станом духової культури часу, а своїми „експериментами“ ви тільки

затемняєте й віддаляєте великий яскравий соціяльний ідеал людства. Досить руїни! Досить крові!

Віримо також, з болем хочемо вірити, що недалекий вже той час, коли ми зможемо безпосередно брати участь в життю нашої відродженої Вітчизни, а не тільки стежити за ним з непривітного чужого далека. По переведенню в життя засад, оголошених четвертим універсалом, ми рішуче поставили себе до розпорядження нашого Високого Уряду, а поки-що зовемо на поміч вам усі творчі сили Дажбога. Хай живе, величаєть ся вільна, ні від кого незалежна Україна! Хай сей новоутворений державний організм в своїм розвитку й ростови стане міцним забором права та справедливости! Хай живе Українська Народня Республіка на добробут і охорону працюючого люду, на страх його ворогам і на славу культурного світу! Славно! Табор Гредіг, 8 лютого 1918 р.

Репрезентатія: Назар Ходзицький, І. Балещенко, Гар. Скубків, Д. Никиченко, Гр. Галай, Іван Ткаченко, Іван Нетреба, Павло Римкуєв, Ф. Хілобоченко, Ананій Цимбалюк.

Зпід мрійних чарів у щасливу дійсність. 9 лютого 1918 року. Лихорадочно дзеленькотять телефонні дзвінки, шпарко цокотять телеграфічні апарати, на крилах радості несеть ся по цілому широкому світу сензаційна вість: Мир з Україною. Вечір 10 лютого. Тихий спокійний вечір. Густий сивий туман обгорнув землю і немов пестить її в своїй тасмних обіймах. В таборі полонених в однім бараці при світлі убогої лампи зібрав ся гурток бранців. Перед ним лежить великий аркуш німецької газети, в самім початку котрої красують ся завітні, так довго ждані слова: „Der Frieden“. . . . . Всі вони схвилювані до глибини, на їх обличчях сяє радість, всяке слово, ким небудь сказане, зворушує всіх до сліз осолоди, торкає вайчутливіші струни душі й усмішка повного щастя розпливаєть ся в обличчях. То гурток полонених Українців, що творять у таборі т-во „Просвіта“. То маленький гурток тих щирих ідейних синів нашої многострадальної Невьки-України, що пролила безкрає море сліз і крові, що тисячі найкращих синів положила в боротьбі за кращу долю і свободу, що нині стала свобідна, горда й щаслива. Се гурток тих з народа, що ніякі репресії царської Росії не вибили з них тих щирих почувань святого обовязку перед Рідним Краєм; се ті, що й тут в неволі, при гірких обставинах, не піддавали ся зевірі, а взяли ся до праці, поклали й свої малі цеглини на будову своєї Рідної Країни. . . . .

„Товариші!—промовляє один з них—Невимовно великі й найсвятіші часи переживаємо ми. Нинішній день для нас є святом-свят, потрійним святом: святом миру, волі й Української Держави. Всі наші довго-мрійні пориви, надії, змагання і бажання стали живою дійсністю. Все те, що тільки колись могла змалювати найпалкійша фантастична натура в найсмівливіших, найвідважніших фарбах, се дійсним фактом стало нині. Ми зараз переживаємо часи, що будуть золотими сторінками в історії нашого краю, часи, яких ніхто не переживає, яких не переживали наші предки й наші внуки не переживатимуть. Сини Перуна й Дажбога позавидували б нам і нашому щастю без краю. Не знаю, що б вони віддали, щоб зараз глянути на нашу Вільну Україну. Нема слів, нема згуків, щоб можна вимовити ту радість, щастє й почування, які спирають груди, счиняють той солодкий біль, проливають струмочки сліз невимовного щастя й осолоди, якими повне серце вщерть до божевілля. . . . . Та чи зрозуміє ж хто сторонній нашу радість, наше щастє?.. Хай же буде грімка слава батькови Грушевському, У. П. Раді, усім борцям за щастє краю, самостійній Українській Народній Республіці та всьому великому українському народові!..“

„Слава! Слава! Слава!“ рознесло ся в повітрі й товариші, міцно й щиро стиснувши один одному руку, розійшли ся тихо, поринувши кожний в свої думки й мрії, які так густо насували ся під сю хвилину. Панько Починюк.

ЗАМОВЛЯЙТЕ, ПОКИ НЕ ВИПРОДАНО, КНИЖКИ:

<p>1. Атаманюк. Як сурми заграли до бою - К 1.— 2. Бах. Економічні нариси - " 1.80 3. Беризон. Мужичькі оповідання - " —20 4. Биховський. Межі капіт. в селськ. кооп. - " 1.— 5. Богданко. Козак Войнаровський на Сибірі - " —20 6. Бібіля. Російська і українська, кожда по - " 8— 7. Будзиновський. Гадяцькі постулати і Виговський - " —60 8. Будзиновський. Козаки у Руданського - " —30 9. Будзиновський. Козацькі часи в нар. пісні - " 3.— 10. Марко Вовчок. Два сини. Оповідання - " —40 11. Володиславич. Орли - " 2.70 12. " Філістер. Драма - " —75 13. " Зяті. Філістер - " 1.50 14. Вольський. Галька. Опера - " —60 15. Гамсун. Голод. Роман - " 2.70 16. Гаршин. Маларі. Оповідання - " —10 17. Гейне. Книга пісень - " 1.60 18. Глібов. Байки - " —10 19. Гоголь. Вечерниці на хуторі під Диканьк. - " —50 20. " Вій - " —60 21. " Мертві душі - " 3.60 22. " Сорочинський ярмарок - " —60 23. Гомерова. Одиссея. Перша частина - " 2.40 24. " Друга - " 2.— 25. Граб. Доля - " —40 26. " З чужого поля - " —40 27. " Пролісок - " —40 28. Грушевський. Історія України Русь. 7 томів (кождий том окремо 10 корон) разом - " 60.— 29. Грушевський. З біжучої хвилі (1905-6 рр.) - " 2.— 30. " Українська мова й школа - " —48 31. Грушка. Дійчі охрещена. Оповідання - " —70 32. Ієринович. Про воздух - " —30 33. Ієге. Герман і Дорогея - " 1.60 34. " Гелена і Фавст - " 1.20 35. " Іфігенія в Таврії - " —60 36. Іорьквій. Міщане. Драма - " 1.— 37. " Мальва і інші оповідання - " 3.10 38. " Салдати. Очерки - " 1.60 39. Ірімм. Казки - " —50 40. Іудков. Урєль Агоста - " 1.50 41. Данилевський. Збігні з Новоросії - " 2.— 42. Демокр. республіка. Народне правління - " —30 43. Дикштайн. Хто з чого живе - " —25 44. Дікенс. Олівер Твіст - " 2.60 45. " Додє. Королі на вигнанню - " 1.20 46. " Фромонт і Ріслєр - " 3.60 47. Достоевський. Грач - " 2.30 48. Додєнко. Хто народив ворог - " —40 49. Драгоманів. Два учителі - " —60 50. " Козаки - " —45 51. " Михайло Костомарів - " —21 52. " Листи до Ів. Франка, т. I - " 5.20 53. " " т. II - " 6.20 54. " Літерат. суспільні партії - " —60 55. Драгоманов. Нові українські пісні про гром. справи - " 3.80 56. " Опов. про заздох богів - " —30 57. Драгоманов. Пісьма Гавелина й Тургенєва - " 3.— 58. " Про укр. казаків, Татар та Турків - " —30 59. " Рай і поступ - " 1.20 60. " Швайцарська республіка - " —24 61. " Шевченко, українські і соціалізм - " 2.— 62. " Дренєр. Історія боротьби віри з наукою - " 1.— 63. " Енгельс. Людвіг Фаєрбах - " —75 64. " Початок родини - " 2.30 65. " Ерман-Шатріан. Пані Тереза - " 1.60 66. Жуковецька. Імпресії - " —50 67. Закон о крєстьянском разворєніи - " —50 68. Залізник. Російська Україна й її відродженне - " —40 69. Загородний. Бунт в селі Вишнівці - " —30 70. Зінківський. Писання. Т. I К. 2.40, т. II 2 - " 4.40 71. Збірка "Вільного Слова" - " —50 72. З великих днів Богдана Хмельницького - " —30 73. Зоря. Журнал. Річниця з 1894 і 1897 рр. по - " 16.— 74. Ідеали, теорія і принципи коопєрації - " —60 75. Каутський. Соціална революція - " 1.50 76. Квітка-Основяненко. Перекотиполе - " —40 77. Кенан. Сибір - " 2.40 78. " Кобець. Пісня Цявникова - " —25 79. " Ковалєнко. Вишнівська справа - " —60 80. " Вічний калєндарь - " —40 81. " Клопін у селі Біляшівці - " —16 82. " Море - " —40 83. " Хто такий Шевченко - " —20 84. Королів. Як вибирати коня - " —40 85. Короленко. "Ас шумить" - " —30 86. Кузик. Про коопєрацію, її теорію і значінне - " —50</p>	<p>67. Кулик. Писання - " —20 68. Куліш. Крапанка Русинам і Полякам - " —40 69. " Магомет і хадиза - " —60 70. " Хуторна поезія - " 1.20 71. Левенко. Per pedes apostolorum - " —60 72. Левіцький. Баба Параска та баба Палжак - " —20 73. " Лейцький. Поміж ворогами - " 1.20 74. " Левіцький. Рибалка Панас Круть - " —40 75. " Маковей. Поезії - " —40 76. " Маркс і Енгельс. Комуніст. маніфєст - " —40 77. " Мартовч. Війт. Смертельна справа - " —20 78. " Матєрне слово. Перша читанка - " —70 79. " Милюк. Веремієвська буча - " —30 80. " Мопсан. Історія одної дєвичини і інші - " —40 81. " Навроцький. Твори, т. I - " 2.40 82. " На теми дня з 1910 р. - " —30 83. " Нєчасєв. Незвичайні дива природи - " —40 84. " Олєдькович. Укр. писання - " —20 85. " Онішкевич. Руська бібліотека, т. 3 - " 3— 86. " Орлик. Наші герої - " 1.20 87. " Оповідання з історії вел. франц. револ. - " —50 88. " Подолінський. Ремєсла і фабрики на Україні - " 2.— 89. " Порш. Про автономію України - " —60 90. " Посєє. Національна автономія і всєвітня федерация - " —40 91. " Потаєнко. Задля хазяйства - " —20 92. " Пушкін. Драматичні твори - " 3.— 93. " Руданський. Твори в 7 томах - " 10.— 94. " Руська письменність в 21 томах - " 52.50 95. " 1. Котляревський, Артемовський-Гулак, Гребінка - " —70 96. " 2-3. Квітка Основяненко - " —70 97. " 4. М. Пашкевич, Головацький - " —70 98. " 5. Устиянович, Могильницький - " —70 99. " 6. Мєгліньський, Костомарів - " —70 100. " 7-8. Шевченко - " —70 101. " 9-14. Куліш - " —70 102. " 15-16. Іс. Воробкевич - " —70 103. " 17. Глібов, Климкович, В. Пашкевич - " —70 104. " 18. Ол. Сторожєнко - " —70 105. " 19-21. Руданський. Кождий том - " 2.50 106. " 92. Свідєрський. Економічні нариси - " —80 107. " 93. Слово о полку Ігорєвіч у вірш, переклад - " —80 108. " 94. Смалє-Стопцький. Граматика укр. мови - " 2.40 109. " 95. Співаник, ч. I 30 с.; II—30 с.; III—40 с. - " 1.— 110. " 96. Старицький. В темряві. Драма - " —50 111. " 97. Терещєвський. Галицько-руське письменство - " 1.50 112. " 98. Толстой. Лист до паря Миколи II - " —30 113. " 99. Три питання і інші оповід. - " —30 114. " Тургенєв. Аси - " —60 115. " Батьки і діти - " 2.50 116. " Весняні води - " 2.— 117. " Кларя Міліч - " 1.— 118. " Муму - " —50 119. " Федькович. Поезії, вибір в 1 томі - " 2.50 120. " 101. " Писання, т. I 6 К.; II 4 К.; III 2 ч. по 3 К. - " 16.— 121. " 102. Феррієр. Дарвінізм - " 1.70 122. " 103. Франко Іван. Вибір поезій - " —80 123. " 103. " В ілан—єрі. Вірші і проза - " —60 124. " " Моисей (рос. переклад) - " 1.— 125. " 104. Чайченко. Байки - " —60 126. " 105. " Книга казок віршем - " —20 127. " 106. " Оповідання - " 1.60 128. " 107. " На розпугті - " 1.60 129. " 108. Чому птагани своєї церкви не мають - " —20 130. " 109. Пашкевич В. Зільник. Поезії - " —50 131. " 110. Шевченко. Кобзарь, 2 томи по 3 К. - " 6.— 132. " 111. " Фотогипія першого видання - " 1.50 133. " 112. Шіллер. Марія Стурат - " 1.— 134. " 113. " Поезії, ч. I 60 сот.; II—1 К. - " 1.60 135. " 114. " Вільгельм Тель - " —80 136. " 115. Школіченко. На селі - " 1.20 137. " 116. Ше не вмерла Україна. Співаник - " 3.— 138. " 117. Шурат. Дві статі про грунвальдє. пісню - " —40 139. " 118. Іршенко. Як люде прав собі добувають - " —40 140. " 119. Яцьків. Далєкі шляхи - " 2.— 141. " 120. Blumenthal. Der Herr der Karpathen. Roman - " 10.— 142. " 121. Jensen. Schewtschenko. Ein ukrainisches Dichterleben - " 8.— 143. " 122. Simowitsch. Ukrainische Sprache (für Deutsche) - " 2.50 144. " 123. Singalewytsh. Zur Frage der Sonderstellung Galiziens - " 1.— 145. " 124. Серія карток Васильківського - " 2.— 146. " 125. " Ждахи - " 2.— 147. " 126. " Україн. письменників - " 1.50</p>	<p>127. Етнографічний збірник наук. тов. імені Шевченка. 37 томів разом - " К 149.60 1. Різдвяні святки на Чорноморії. Галицькі народні казки. Українські людські вигадки. Програма до збирання відомостей про українсько-руський край і нарід, уложєна чєленами Наук. Тов. імені Шевченка - " 3.30 2. Лірички, лірицькі пісні, молитви, слова і т. ин. з пов. Буцацького. Замітки етнографічні з Угорської Русі. Чорноморські нар. казки й анекдоти - " 3.30 3-4. Етногр. матерія з Угорської Русі, т. I—II (легєндя, новєлі, казки, байки, оповідання про історичні особи, анекдоти), по К 3.30 - " 6.60 5. Народна гупірка з поводу коронації. З народної памяти по панцину. Гуцульські примівки. Людові вірування на Підгір'ю. Фольклорні матеріяли - " 4.40 6. Галицько-руські анекдоти - " 4.40 7. Галицькі народні казки - " 2.20 8. Галицькі народні новєлі - " 2.20 9. Етногр. матеріяли з Угорської Русі, т. III - " 3.30 10. 16, 23, 24, 27, 28. Галицько-руські нар. приповідки. Три томи, кождий удвох вип. I—K 8.80; II—K 7.70; III—K 7.70 - " 23.— 11. Галицько-руські народні пісні з мєльодиями - " 6.60 12-13. Галицько-руські народні легенди I—II по 3.30 - " 6.60 14. Оповідання Р. Ф. Чмїхала - " 4.40 15, 33-34. Знадобки до укр. демонології, т. I K 4.40; II, вип. I K 3.30; вип. 2 K 3.30 - " 11.— 17-19. Коломльики, т. I—III по K 4.40 - " 13.20 20. ще не готовий. 21-22. Галицько-руські народні мєльодії зібрані на фонограф, по K 6.60 - " 13.— 25. Етногр. матеріяли з Угорської Русі, т. IV - " 3.30 26. Народні оповідання про опришків - " 4.40 29, 30. Етногр. матеріяли з Угорської Русі, т. V, VI, по 4.40 - " 8.80 31, 32. Похоронні голосіння. Похоронні звичаї й обряди - " 5.50 35-36. Колядки і шєдрівки, т. I—II - " 9.— 37-38. Українські нар. байки (звіринний епос), т. I—II - " 8.80 Річники "Вістника Союзу визволення України" 1914—15, 1916 і 1917 по 15 К., разом 45 К.</p>
--	--	---

При замовленню просимо долучати десять (10) відсотків на пересилку і гроші висилати наперед. До одержання грошей замовлень не полагоджуть ся.

Замовляти й гроші висилати на адресу: **Wistnyk, Wien, VIII, Josefstädterstr. 79.**

Науки або розмови в українській мові шукає молодий надпоручник Німець.

Подрібні умови надсилати до адміністрації Вістника для О. К. 1917.

Зміст: Полонений Іван Павлюк. Україна в небезпеці. — Полонений П. Палій. Скороспілим патріотам (вірш) — Українська організація полонених фрэйштатського табору по сучасний момент на Україні. — З повісті полоненого М. Капельгородського. (I—III). — Становище Поляків в австрійським парламенті. — Холмщина й польське обурєнне. — Два останні засідання берестейських переговорів. — Мир з Україною перед парламентами центральних держав. — Н. В. До єляманського питання (Київка увар з приводу деяких аналогій між єляманською й українською справою). — Пилип Лисецький. Як виглядає просвітно-організаційне житє в українським таборі у Вецларі (Продовженне). — Вісти.